

Uredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-89.
Uredništvo in uprava
za Slovenije in slovenski del
Julijske Krajin
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

ISTRA

U narodnom statutu u Čehoslovačkoj predviđena je kazna od 6 mjeseci do 5 godina zatvora radi pokušaja odnarođjivanja.

GLASILO SAVEZA JUGOSLOVENSkih EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

ROBIJA ZA POKUŠAJ ODNAROĐJIVANJA

U projektu Narodnosnog statuta u Čehoslovačkoj predviđena je roblja do pet godina za svaki pokušaj odnarođjivanja, a kazne su predviđene čak i za one, koji iz koristiljublja iznevjerje svoju narodnost.

Roblja za pokušaj odnarođjivanja! To zvuči kao bajka za sve one koji poznaju postupak sa manjinama u drugim državama. Jedan takav zakon može da se stvori jedino u Čehoslovačkoj, u državi koja usprkos svoga teškoga geopolitičkoga položaja već dvadeset godina ulaže sve svoje napore, kako se ne bi iznevjerila onim osnovnim principima, kojima je prozet cijeli čehoslovački narod i na kojima počiva Čehoslovačka republika.

Kada čitamo u raznim listovima vijesti i članke lansirane od izvjesnih agencija protiv Čehoslovačke, što da se sjetimo, bez obzira na sve ovo što smo na ovom mjestu do sada pisali o položaju narodnih manjina u Čehoslovačkoj, na taj paragraf koji govori o roblji, za pokušaj odnarođjivanja. Da se sjetimo toga i da u isti mah promislimo na postupke sa manjinama u nekim drugim državama.

Ima u Evropi u mnogim državama krugova, koji napadaju čehoslovačku vladu, jer da ugnjetava svoje manjine. Da te glasove pobije, Čehoslovačka iznosi brojke o školama, novinama, knjigama itd. koje imaju Nijemci, Mađari i ostale manjine u CSR. Mi mislimo da je to nepotrebno. Efikasnija bi bila jedna uporedba. Neka Čehoslovačka iznese sve ono šta imaju nezinje manjine, a uz to neka iznese i položaj raznih manjina u Evropi.

HENLEINOV GOVOR U BRESLAVI

Dok se u Pragu očekuje dolazak Runcimana sa 6 stručnjaka, te se stalno održavaju konferencije, dotle je vodja sudetskih Nijemaca Henlein održao jedan govor u Breslavi koji je zaista simptomatičan za političke prilike vremena.

U okviru velikog njemačkog gimnastičkog sleta u Breslavi održano je "Veće Nijemaca iz inostranstva". Govorili su predsjednik njemačke sudetske stranke Konrad Henlein, vodja sporta u Reichu Tchlmer Osten i ministar za propagandu dr. Goebels. Henlein se u svom govoru zalivalo u ime Nijemaca s one strane granice, za gospodrimstvo na koje u našli u nacional-socialističkoj Njemačkoj i gradu Breslavi.

Kao Nijemci — rekao je Henlein — mi smo navikli da ispunjavamo svoje dužnosti tako smo državljanji stranih zemalja, ipak ostajemo građani njemačkoga naroda. Zavidljivi i potreseni svojino pred ovom Njemačkom koja je životno djelo Adolfa Hitlera, zavidljivi i dirnuti preživljavamo djelo konstruktivne volje.

Kao predstavnik najveće njemačke nacionalne grupe u Evropi najavljujem u prijateljskoj namjeri: Mi svi Nijemci koji živimo u inostranstvu nerazdvojivo smo dio njemačkoga naroda. Za čovjeka koji je svjetlo pokazao primjer njemačkog konstruktivnog djela, za njega biju milijuni njemačkih srca i svan granica Reicha.

Talijanski list o talijansko-madžarsko-jugoslavenskoj suradnji u Podunavlju

Povodom posjeta mađarskih ministara rimska "Tribuna" piše o zajedničkoj orijentaciji Italije i Mađarske u Podunavlju, gdje se historijski procesi razvijaju velikom brzinom. Nakon događaja prošloga ožujka smjernice zajedničke talijansko-madžarske politike jasno su ocrtanje. Što se tiče Jugoslavije, Mađarskoj je jasno — veli "Tribuna" — da nakon što je uspostavljn mir na Jadransu nema više opasnosti od napetih odnosa između talijanskoj i Mađarskoj uziva veliki ugled. U Stojadinoviću gledaju u Budimpeštu — veli rimski list — jedinoga jugoslavenskoga državnika, koji bi odnose obilju susjednih država mogao postaviti na korektnu osnovku

ŠTA NUDI CSR MANJINAMA

JEDNAKOST DRŽAVLJANA BEZ O BZIRA NA NJIHOVU NARODNOST — SANKCIJE PROTIV ODNARODIVA NJA — RAVNOPRAVNOST JEZIKA

Politički komitet ministara u Pragu privlači je tekst zakona o jeziku i statuta o manjinama. Ti imadu bih podloga za govorove s predstavnicima manjina. Statut manjina sastoji se iz tri uvodna člana i tri naest paragrafa. Prvi član sadržaje temeljnu i diplomatsku izjavu o čehoslovačkoj politici prema narodnostima, a glasi:

»Da se sberu odredbe prava narodnosti u Čehoslovačkoj republici, te da se dopune i da se

ponovno osvjeđoči volja Čehoslovačke republike za ispunjenje njezine povit jesne mislje u približenju naroda u duhu demokracije i humaniteta, izdaje se ovaj Statut o narodnostima Čehoslovačke republike.

Prvi paragraf ponavlja već u Ustavu sadržane odredbe

o jednakosti svih državljana, bez ikakvog obzira na njihovu nacionalnost. U tom paragrafu određuje se da pripadnost određenom jeziku, rasi ili vjerci ne može biti razlog da se netko označi kao državno nepouzdan.

Drugi paragraf govori o uređenju narodnosne pripadnosti i o brzli za mir među narodnostima.

Tu se kaže, da se narodnosti u pravilu određuje, prema materinskom jeziku. Svaki državljanin, kad je navršio osamnaest godina, može pred vlastima izjaviti da se priznaje pripadnikom druge narodnosti, nego što je ona, kojoj je do sada pripadao (na temelju navoda oca i skrbnika). Sreski uređ kod kojega ta prijava uslijedi, priznat će da dotičnik pripada drugoj narodnosti, nego kojoj bi pripadao prema svojem materinskom jeziku, samo onda, ako svoj materinski jezik ne govori ni u svojoj obitelji ni u privatnom životu, a potpuno vlada jezikom one narodnosti, kojoj želi pripadati.

Nadalje mora sreski uređ ustanoviti, nije li priznanje drugoj narodnosti uslijedilo iz koristiljubljevih motiva, da se postigne neka prednost. U takvom slučaju ne može se izjava primiti na znanje.

Židovi mogu priznati svoju pripadnost i židovskoj narodnosti.

Treći paragraf govori o kazneno-pravnoj zaštiti narodnosne pripadnosti i narodnosnog mira.

Svako prisilno odnarođjenje je kažnjivo, a isto tako i odnarođjenje podmičivanjem. Tko nastoji, da osobu stariju od osamnaest godina silom ili prijetnjom sklone da pristupi drugoj narodnosti, tko kao zakoniti zastupnik osobe mlađe od osamnaest godina tu prijavi drugoj narodnosti, nego je ona prema njezinom materinskom jeziku.

TKO U SVRHU ODNARODJENJA NIJEMU POVJERENO OSOBU POŠALJE U ŠKOLU S DRUGIM NASTAVNIM JEZIKOM NEGO ŠTO JE NJEZIN MATERINSKI GOVOR. BITIĆE ZBOG ZLOČINA KAZNEN OD ŠEST MJESECI DO GODINE DANA, A U OSOBITO OTEGOTNIM OKOLNOSTIMA ZATVOROM DO PET GODINA. ODNARODJENJE PODMIČIVANJEM KAZNJAVA SE KAO PRESTUP ZATVOROM OD 14 DANA DO ŠEST MJESECI, A ROD OSOBITO OTEGOTNIH OKOLNOSTI DO GODINE DANA.

Ostale kazne određene su za one, koji remete nacionalni mir ili osramoćuju druge zbog njihove pripadnosti kojoj narodnosti, jeziku ili rasi.

Paragraf četvrti sadržaje razne odredbe o zaštiti narodnosne pripadnosti. Djele te može biti predano u tudnj njegovu samo podnosio osobi iste narodnosti. I nadzor nad djetcom u tudnj nije inunde vršiti osoba ili organizacija iste narodnosti. Djeca, školski obvezanici, koja dozvolim Školske vlasti bivaju podučavana kod kuće pa ne polaze školu, moraju biti podučavana u njihovom materinskom jeziku.

Paragraf peti radi o razmjernom zastupanju pripadnika pojedinih narodnosti u javnom životu.

Izbori u zakonodavna tijela i u pokrajinske samouprave obavljaju se na temelju proporcionaliteta: Kod određivanja članova u savjetodavne odbore ili kolegije i druge organe javne uprave, ima se također uzeti u obzir nacionalna proporcionalnost.

Novi namještenici u sistematizirana namještenja kod državnih ili po državi upravljenih instituta i poduzeća i kod ostalih ustanova, koje isključivo služe potrebama pučanstva određene narodnosti, imadu se prije svega uzimati iz redova te narodnosti.

Kod uzimanja novih namještenika u sistematizirana namještenja u građanskoj državnoj službi treba paziti, u koliko se tome ne protivni nedostatak sposobnih natjecatelja, da se novi

namještenici namještauju prema njihovoj narodnosti u takvom omjeru, koji odgovara broju pojedinih narodnosti u cijeloj državi, u koliko se radi o ustanovama za cijelu državu. U koliko se radi o ustanovama za pojedino područje, ima se taj omjer uređiti prema brojnom stanju pojedinih narodnosti u tom području.

U sudbenoj službi stupaju na mjesto pokrajinskog okružni viši sud. Gdje uslijed malog broja sistematiziranih službovni mjesta ili iz drugih razloga nije moguće održati narodnosti ključ, ima se to nadomjestiti u duhu zakona u drugom sličnom, nadležitju. Provedene odredbe o tome izdaje vlada i pojedina ministarstva.

Analogna osnovna načela vrijede i za uzimanje namještenika i radnika, nadalje za uzimanje činovnika samouprave i organa javne samouprave. Šesti paragraf određuje proporciju u javnom gospodarstvu.

U gradovima i srezovima, u kojima se nalaze vjerske, narodnosne i jezične manjine,

moraju određeni iznosi biti upotrebljeni za kulturne i dobrotvorne svrhe tih manjina.

Kod upotrebe budžetskih sredstava za kulturne i dobrotvorne svrhe treba na to paziti, da bez prikraćivanja državnih ili regionalnih interesa, budu kulturne i dobrotvorne institucije manjina dotirane prema istim načelima kao one pripadnika čehoslovačke narodnosti. Državne nabavke, u inozemstvu moraju se po najvećoj mogućnosti tako razdijeliti, da pripadnici pojedinih narodnosti participiraju na sveukupnoj svoji prema ključu pučanstva. Radi li se o radovima ili o dobavama sasvim lokalnog ili regionalnog omjera, tada treba dati prednost natjecateljima iz dotičnog mjesta ili dotičnog kraja, ako su u bitnosni isti omjeri cijena i kvalitete. U krajevima i mjestima s mješovitim jezikom treba uzeti obzir na nacionalnu pripadnost pučanstva, a isto tako

treba paziti da li poduzetnici zaposljuje pripadnike svih narodnosti, kako bi se na taj način doprinijelo približenju pojedinih narodnosti i nacionalnom miru.

Te se odredbe ne odnose na narudžbe dane državnim poduzećima ili poduzećima, kod kojih država sudjeluje s jakim kapitalom, niti na dobave za obranu od zračnih napadaja. Od državnih dobava isključeni su u načelu isključivo-onaj natjecatelji, koji je povrijedio odredbe o narodnosnom statutu, ili koji u svojem poduzeću provodi narodnosno proganzanje ili dozvoljava ili trpi da se u njegovom poduzeću remeti nacionalni mir.

U sedmom paragrafu određuje se proporcija u sveukupnom školstvu

Svaka narodnosna manjina ima pravo na toliko škola, koliko joj pripada prema ključu pučanstva.

Srednje školstvo i visoko školstvo nacionalnih manjina ima se tako izgraditi, da prema broju pučanstva odgovara onomu Čeha i Slovaka.

Osmi paragraf nosi naslov: »Narodnosna samouprava u školstvu.«

U školskim općinama i školskim kotarima Češke i Moravske Šleske imadu se postaviti mjesna školska vijeća i sreski školski odbori odijeljeni prema nastavnom jeziku. U svakoj zemlji bit će uređeno zemaljsko školsko vijeće, s nacionalnim odjeljenjima i nacionalnim upravnim senatima. Pojedine odredbe sadržaje zakon o zemaljskim školskim vijećima. Pedagoški nadzor vršiti će nadzornici iste narodnosti.

Deveti paragraf sadržaje potanje odredbe o nacionalnoj samoupravi u narodnoj izobrazbi.

Ostale odredbe posvećene su narodnoj samoupravi u zemaljskim prosvjetnim vijećima, u Sveopćem osiguravajućem zavodu i Centralnoj banci čehoslovačkih šteditiona i u Uredu za hmelj.

Dok je do sada samo parlament li senat s apsolutnom većinom mogao odlučivati o sazivu Ustavnog sjedišta, ubuduće pripada to pravo pedeseterici narodnih poslanika i dvadesetpetorici senatora. Pobjivanje kojega zakona kao protivnog ustavu može uslijediti samo šest mjeseci nakon njegovog obnarodovanja.

ZAKON O JEZIKU

U saobraćaju između državnih ureda i općina, kojih je uređovni jezik drugi nego čehoslovački

ima se u pravilu upotrebljavati samo jezik manjine. Odgovara li to stanju stvari ima se pisati dvojezično.

Zakon o jeziku odnosi se i na državna poduzeća, što do sada nije bio slučaj. Kod takovih poduzeća, naročito u stručnjaci i trgovačkom prometu, ima se upotrebljavati u saobraćaju sa strancima jezik svih manjina.

Unutarnja školska uprava, do sada vodjena na českom jeziku, vodit će se ubuduće na nastavnom jeziku.

Zakon o jeziku obećava i novu jezičnu odredbu, naime da se kod kvalificiranja činovnika, što se jezika tiče, neće uzimati obzir samo na državni jezik nego i na druge.

MISIJA LORDA RUNCIMANA

Međutim u tom međuvremenu objavljivanja sadržaja narodnosnog statuta, došlo je do odluke o odašljaju lorda Runcimana u Čehoslovačku. Lord Runciman je bivši engleski ministar trgovine i poznati političar, i on će imati tamo misiju istražne naravi («investigator»), a bit će i posrednik («mediator») između čehoslovačke vlade i Sudetskih Nijemaca u sporu i traženju rješenja.

Runcimanova misija želi se u Londonu prikazati na jedan prilično originalan način: — ne kao posredništvo Engleske, nego kao posredništvo iz Engleske. Ma da je engleska vlada sama došla na to, da pošalje takvu misiju u Prag, i ma da je Chamberlain u Donjem domu tu misiju najavio, on u isto vrijeme naglašava, da britanska vlada nema u Runcimanu misiju nekog direktnog udjela. Runciman je, navodno, nezavisan od engleske vlade, on nije delegiran i on nije ovlašten, da u ime engleske vlade bilo što predlaže ni čehoslovačkoj vladi ni Sudetskim Nijemcima, nego samo da im kao iskusan i nepristran političar i državnik savjetuje. Interesantno je i to, da engleska vlada ne će s njime direktno komunicirati.

Kada je došlo do te odluke da se Runciman pošalje u CSR službeni čehoslovački novinski ured je saopćio 29 jula, da svi objelodanjeni izdaci ne daju točnu sliku, jer cjelina nacra o narodnosnom statutu, jezičnom zakonu i upravnoj reformi, nije još sasvim izradjena, budući da pregovori sa strankama koje predstavljaju pojedine narodnosti nisu završeni. Na taj način je ostavljena mogućnost, da se Runcimanovo posredovanje praktično odrazi.

PESIMIZAM FRANCUSKE ŠTAMPE POVODOM MISIJE LORDA RUNCIMANA

Informacije nekih francuskih listova o ciljevima njemačke vlade prigodom aktivnog britanskog posredovanja u obliku Runcimanove misije dosta su pesimistične. Tako «Oeuve» tvrdi, da se Berlin nada, da će Čehoslovačkoj biti nametnuto preuredjenje na federativnoj bazi, po kojem bi sudetsko područje kao cjelina bilo izuzeto iz upravne i dapače iz redarstvene ingerencije Praga, premda bi središnja vlada držala vodstvo vojske i vanjskih poslova. A kako bi u njoj imali sjediti predstavnici sudetskoga područja koji po nacionalističkoj stranačkoj hijerarhiji imaju svoje vodstvo u Berlinu, to bi zapravo Berlin dobio vid i utjecaj na čs. vanjsku i obrambenu politiku. Ovo i predaja sudetskoga područja, na kojem se nalazi jedini moguć pojas obrambenih utvrda, oslabio bi obrambenu vrijednost Čehoslovačke i prisilio je prije li pošlje na napaštanje saveza s Francuskom i Rusijom i prihvaćanje neutralnosti, koja bi značila podložnost Reichu. «Jours» također javlja iz Berlina, da je njemački cilj, da Čehoslovačka prizna, da u njoj postoji njemačko područje, tako kao što je Schuschnigg u sporazumu od 11 srujna 1936 morao priznati, da je Austrija dio njemačkoga naroda. Isti list javlja, da je na gimnastičkom sletu u Breslavi ministar dr. Frick u noćoznici 3000 sudetskih gombača, kojima je praška vlada dala putnicu da pođu na slet (što zacijelo nije dokaz «ugnjjetavanja» te manjine, jer ne Poljska nije dopustila svojim Nijemcima da posjete taj slet) upotrebljavao izraz: «Sudetski Nijemci», što je doduše iz teksta objelodanjen od službene agencije izostavljeno.

Od Soče do Rečine -- od Triglavu do Kamenjaka

Jubilee župnika Butkovića

Zadnje nedeljo so v prijaznih Sovodnjah pri Gorici obhajali pomembno slovesnost. Sovodnjski župnik g. Peter Damijan Butković je praznoval srebrni jubilej mašniškega posvečenja. Vaščani so z darovi iz slovesnosti pokazali, kako spoštujejo svojega dušnega pastirja, ki je obenem tudi njih sorjak. Skromni gospod je sicer odganjal vsak zunanji blešk, a Sovodnjski so hoteli dati izraz čuvstvom in povezanosti s svojim gospodarjem. Jubilant, ki je tudi v našem literarnem svetu dobro znan kot Domen, želim vsi še dosti let krepkega dušnopastirskega in kulturnega delovanja.

Asfaltiranje cest

11. Bistrica, avgusta 1938. — (Agris). Cesto, ki pelje iz Reke do Bistrice, Ribnice in dalje čez St. Peter proti Postojni, so že več let popravljali, razširjali, nžali klanca in sekali ovinkne. Letos pa so pričeli z asfaltiranjem cestišča. Dela so razdelili v več odsekov tako, da na več mestih istočasno delajo, zato zelo hitro napredujejo. Del ceste od Reke do odcepa te ceste, ki pelje čez zgorjo Istro v Trst, je bil že dokončno urejen istočasno z omenjeno tržaško cesto, ki velja za glavno avtomobilsko žilo v tem delu cestnega omrežja. Letos pa delajo na ostalih delu ceste, z asfaltiranjem pa so pričeli že kmalu do Ribnice, ki bo v najkrajšem času že zručen za javni promet.

Ubit od granate

V petek zvečer so pripeljali iz Komna v tržaško bolnico Gabrijela Tavčarja, starega 35 let, in njegovega sina 7 let starega Francija. Oba sta imela povsem telesu težke opekline. Takoj za njima so pripeljali še tretjega ranjenca Viktorja Žigona, starega 49 let. Prav tako iz Komna, žigon je imel zlomljeno levo nogo in kost mu je izstopila. Vsi trije so hoteli odpreti granato, ki jo so našli, v hlevu nekoga Adama v Zagorju. Med odpiranjem je granata eksplozirala in njihovi rokah. Tavčar in sin sta bila sprejeta v bolnišnico v resnem stanju, žigon pa se bo moral zdraviti 5 do 6 tednov. V soboto zvečer je Francelj podlegel težkim opeklinam.

Obilna letina

Gorica, avgusta 1938. — (Agris). Kljub čudno muhavostu vremenu v letošnji pomladi so gorški, odnosno vinogradi in vipavski dolini tako bogato obrodili kot že zdavnaj ne. Trla je bila preobložena je grozdi tako, da če bi do trgatve ostalo le tretjina prvotnega sadu, bi zadostovalo. Nenaden mrak, ki je pritisnil v zadnji meseca julija in dosegel višek v hletu nevihti, to je v buril z dežjem, je napravil poljskim pridelkom posebno pa sadju veliko škodo. Nevihta je bila tako huda, da je lomila in tudi ruvala dreve. Vreme pa se več dni ni moglo ustaliti.

Trije ranjeni zaradi motocikla

Pri Repentabru se je prevrnilo motorno kolo, na katerem so se peljali Franc Morini, star 24 let in brivca Jordaj Sosić, star 26 let in Albert Lisjak, star 24 let. Morini je povabil oba svoja prijatelja, da bi napravili skupen izlet v Dutovice. Da Repentabra je šlo prav dobro, ko se je nenkrat motorno kolo zalotilo v zid ob cesti. Vsi trije so se precej občutno ranili. Morini na glavi. Sosić na nozi in Lisjak na kolenu desne noge. Vse tri nesrečne izletnike je odpeljal rdeči križ v tržaško bolnišnico.

Smrtna nesreča zaradi sliv

Trije delavci zaposleni pri gradnji elektrarne v Dobravu: Karl Fogin, Viktor Porsan in Alojz Del Agnola, vsi iz Furlanije, so se predtko nedeljo podali v Podcelo. Na prvačku so se vsedli na travnik pod slivo. Da bi se malo ohladili, ko jih je zapazil gospodar travnika, je pričel kričati in jih odganjati s travnika in od slive, misleč da kogažje se nezrelo sadje. Vsi trije so se dali v divji beg. Pri tem so padli v krabo, a eden izmed njih, Del Agnola je padel tako nesrečno, da si je prebil lobanjo in je takoj umrl. Fogin je zadobil mnogo težjih prask, a Porsan si je zlomil ključnico. Zeleni križ jih je odpeljal v Gorico.

† OLGA MARMOLJA ROJ. KLANČIČ
v Mirnu pri Gorici je umrla soproga veletrgovca g. Riharda Marmolja gospa Olga roj. Klančič hči pok. deželnega poslanca Klančiča in dolgoletnega podgorškega župana. V najlepši dobi je podlegla zavrtni bolezni

RAZNE VESTI IZ IDRRIJE

Novomašnik — Novo pokopališče — Krušna moka

Idrija, julija 1938. — (Agris). — Dne 10. julija je Idrija po komaj letu dni doživela zopet lep in pomemben praznik. Dala je namreč zopet novomašnika-domaćina v osebi g. Jereba Karla. Skupno z njim pa je praznoval 30 letnico dušnega pastirstva njegov stric g. Ignacij Brajtenberger, znani in priljubljeni vipavski dekan. Novomašnik je salezijanec, ter je bogoslovne študije dovršil na Rakovnici pri Ljubljani. Pri proslavi je sodelovalo matone vse mesto, kar je dalo slovesnosti svelestrten pomen in značaj. Zupna cerkev je bila sijajno okrašena, kot je redkokdaj, ob največjih in redkih prilikah. Cerkevni pevski zbor z orkestrom je s presenetljivo dovršenostjo sodeloval pri proslavi pod spretnim in sposobnim vodstvom idrijskega g. kaplana, kar je svečanost nad vse povzdignilo.

Pri tej priliki moramo omeniti, da je nekdanji dalec naokoli znan in cenjen idrijski cerkveni pevski zbor, ki ga je spopolnil in izboljšal posebno pred leti v Idriji službovali g. kaplan — no odhodu organizator g. Eržena, ki sedaj z uspešnim deluje v rudarskem reviriu v Trbovljah —, skoraj zaspal. Kivda ni bila samo v dejstvu, da so se skoro vse mlajše, posebno moške moji izselile, temveč je zboru predvesnem manjkalo dobrega pevovalce. Pod vodstvom sedanjega pevovalca pa se je zbor ponovno dvignil na nekdanjo višino. Z njegovim neumornim delom in požrtvovalno ljubeznilu mu je uspelo k delu privabiti novih, predvesm mlajših moči, ki se sicer nekdanji niso udeleževale v tej smeri. Vzponredno z zborom se je poživili tudi orkester, ki sodeluje z njim ob vseli večjih prilikah. Značilno je, da je Idrija v letih po svetovni vojni dala lepo število duhovnikov, da, toliko, kot jih ni prej mnogih desetletij in še s tem oddožila ljudstvu, ter dokazala tudi na tem polju svoje klenost.

izpražnjeno mesto dekana

Po smrti msgr. Milaha Arka je mesto idrijskega dekana še vedno prazno in idrijskim izgiba ko bo njegov naslednik, posebno se, ker je nekako poluradno znano, katera trojica je bila predlagana od vodstva idrijskega rudnika kot patrona mestne župnije. Z nekako bojaznivo in nevšečnim se čujejo ugibanja, kaj če novi dekan ne bo domačin, kar bi bilo posebno kaj neudnevno in neuravničeno, saj je prebivalstvo te obširne obmeine dekanije samo slovensko, če izvzamemo mesto samo, kjer živi precejšnje število nemodažnih, uradnikov rudnika in drugih državnih uradov. Madro in očetovsko vodstvo pokojnega g. dekana je pustilo prelohek brazde v življenju ljudi tega obmejnega okraja, in bi bila zato posebno neprijetna in usodna vsaka poteza v tem pogledu, če se ne bi upoštevalo želje ljudstva. Nasprotno pa bo ljudstvo zelo zadovoljivo, če se mu vsaj v tej zadevi ugodni razumevanjem in postavi na čelo dekanije moža, ki ga razume in pozna njegove težnje, tegebe in potrebe.

Novo pokopališče

Novo pokopališče pod Jelčnim vrhom, o katerem je »Istra« predčasno že poročala, je dograjen in bo o vseh svetih izročeno svojemu namenu. Nova božja njiva je kaj okusno zgrajena in postavljena na primernem sicer od mesta dokaj oddaljenem prostoru.

TUJSKI PROMET V POSTOJNI

O Postojni je »Popolo di Trieste« v nedeljo objavil daljši članek, v katerem ugotavlja njen veliki tujakoprometni napredek. Trauzijski potniški promet preko Postojne se je lani v primerjavi z letom 1936 kar potroji. Vseh potnikov je bilo 517.875. Od teh se je približno tretjina ustavila v Postojni in si ogedala svetovno znano jamo. List ugotavlja, da je ta napredek v glavnem učinak italijansko-jugoslovskega sporazuma. Zares so bili lani obiskovalci postojnske jame Jugoslovani in predvesm Slovenci številčno daleč pred vsemi drugimi narodi. Letos pa so nekateri mednarodni dogodki — pri tem je mišljen zlasti priključek Avstrije k Nemčiji in razvoj nemško-češkoslovskega spora — zavrlj nadaljnji razvoj tujskega prometa v Postojni. Zato pristojni krog sedaj razmišlja, kako bi se turistični značaj Postojne še izpopolnil. Postojna bi lahko po sugestijah teh krogov postala tudi zmislo-sportni center za vso tržaško pokrajino.

SLIJEDEČI TJEDAN, ne izlazimo, pa dajemo danas duobroj.

SPLOŠNE RAZMERE

v Idriji so, kaj slabe. Dosti mladih ljudi je brez posla in žive na nekaj čuden način iz dneva v dan, brez kakšega posebnega upanja. Lj zboljšanje, na račun je itak slabih plač očetov. Želijo si dela, zdravi in krepki in za vsako delo sposobni, toda tatnih zlatih časov ni več, ko je deček komaj šoli odrasel, dobil nameščenje pri rudniku in si s časoma ustvaril svoj skromen toda prijeten dom. V nekaj bridke spomin stoji skromni, toda leže hišice s skrbno obdelanimi vrtnicem rudarje na obronkih doline, ki so si jih zgradile nekoč pridne in željave rudarske roke. Rudnik je sicer v polnem obratu, toda dela z zreduciranim številom delavcev in to s petimi »šilhi« na teden. Med rudarji ni priselencev z juga, ki niso navajeni na tako delo, čeprav je priznano, da je rudnik dovršeno urejen — med najboljšim v Evropi, saj mu je stara Avstrija posvećala posebno pozornost. Tu di nižje uradništvo je po večini domače le višji so tuji. Ljudje so na vse te krize in težave nekaj apatični — le včasih se še oglasi značilna idrijska ludomudna narava. Posebno značilne so nedelje, vse mesto, je ko izumrl: vse liti v prosto naravo v okolico v zelene gozdove, da si tani za par ur oddahnje in pozabi na dnevene skrbi; in tam se odmeva pesem, brez katere idrijskan ne more živeti.

Rudnik kot rečeno je v polnem obratu. Lani je Idrija producirala in izvozila okoli 25 in pol tisoč posod živega srebra, kar da nekako 9000 kvintalov, in s tem posekala od sedai sploh najboljše leto, zadnje pred svetovno vojno. Na vse štihji se prodaja to naše z žuljavini in slabo plaćanih rokami pridlane blago, tako v Nemčijo, Anglijo in celo v Ameriko ter Indijo, za kar je dobila država okoli 30 milijonov v zlatu. Tudi letos je ostala konjunktura na isti višini, ter je dosegla v prvih dveh mesecih okoli 300 kvintalov. Iz teh par skromnih števil je razvidno, da je idrijski rudar samotno nizko plaćan če računamo vsredno plačo rudarja 300.—. Lir in bi bilo nujno potrebno in upravičeno, da mu država življenjski standard zviša, ko si do naša tako ogromne letne dobičke, kar ti bilo seveda zopet le nij v korist. Idrijski rudarji so gleece tega perečega vprašanja že pred leti pokrenili več akcij, toda brez vsakega uspeha. Nasprotno, celo odpušćenje je bilo veliki število, posebno v 1931. l. ko je moralo čez mejo za krulhom čez 300 rudarjev — nad polovica njih družinskih očetov, ki so si poiskali zaposlitve v bosanskih in srbskih rudnikih in si tam ustvarili nov dom. Takrat je bila vidna vsa beda teh ljudi, ko so s tugo in skrbjo za donaćimi in srcu nestropno pričakovali po ljubljanskih šolah za silo zmešćeni poziva na delo po nevarnih rudnikih, da zase in za svoje prigarajo kosček kruha in javiljo domov odrešeno novico, da še ne bo treba za lakoto mreti.

Po računih strokovnjakov je zaklad živega srebra v idrijskem rudniku skoro neizčrpen in sedaj načete žile srebra zadostujejo še za 20 letno izkorišćanje, zato idrijski rudar še vedno živi v upanju na boljše čase, ki mu daje moči v teški borbi za obstanek.

NABIRALCI GRANAT PRED SODIŠĆEM

Po zadnjih nesrećah z granatami, o katerih smo že obširno poročili, so prišle oblasti z vso strogotostjo izvajači ukrepe ki so bili izdani proti nabiralcem starega orožja in streliva. Znano je, da so posamezne ivrčike, ki trgujejo z orožjem in razstrelivom, dobile posebne koncesije za nabiranje tega blaga v natančno doloćenih okrajih. Vsi drugi nabirali granat so bili s tem proglašeni za — tatove. Proti njim se je dostej vsililo že nekaj prestopov, a izrećene obsodbe niso bile baš najstrožje in tudi niso mnogo zalegle. Nabiranje granat je dokaj dobićanosen, čeprav se tako nevarno posel in mnogo ljudi se ga je lotilo še potem, ko je bil proglašen za prestopek.

Predelko sredo pa se je moralo zagovarjati pred gorškim sodišćem kar deset nabiralcev grant, ki so bili vsi vrstni razred enega obsojeni na prav občutne kazni. Obsojeni so bili 31-letni Orest Kav, 26-letni Ivan Siljigoj, 32-letni Božo Vižin, 34-letni Nikolaj Markić, 38 let stari Konrad Arnan, 34 let stari Stefan Pavšić in 26-letni Marko Škarabot iz Gorice, 42-letni Anton Korsić iz St. Petra pri Gorici in 32 let stari Jožef Leban iz Sempasa na zaporne kozni po 20 dni do enega meseca ter na globo po 500 do 900 lir. Le Ciril Batić je bil oprošćen. (Jutro)

Drobiz

- Gorica — Okrog 250 jugoslovanških bivših bojevnikov je obiskalo nekdanja bojišća pri Gorici.
- Gorica — Pred sodišćem se je moral zagovarjati 47-letni Franc Šćuka, ki so ga na gorškem kozru ustavili policijski organi, ga preiskali in našli pri njemu brivno britev. Ker spada britev med orožje in je prepovedano nositi orožje v javnih lokalih, so šćuko aretirali. Pri procesu je obtoženec izpovedal, da se iz Gorice namenil v Tolmin, kjer si je nameraval poiskati dela, pa je vzel s seboj tudi britev. Sodik ga je oprostil zaradi pomanjkanja dokazov.
- Rijeka. Odlukom prefekture na Rijeku su snižene cene svira vrstama govdrine od 1.20 do 1.80 lira po kg.
- Trst — 1000 tržaskih delavcev bo napravilo izlet v Nemčijo in sicer v Monakovo.
- Tolmin — Na Mrzlem vrhu se je smrtno onesrećil 14-letni pastir Jože Rutar. Padel je s stane in si zlomil hrbenico. Takoj je bil prepeljan v bolnišnico.
- Tolmin — V Kozarščah pri Tolminu je tovorni avto do smrti povozil 5-letnega Adolfa Bükovca. Avto je privezil z goršće strani po slabi cesti, po kateri je sedaj usmerjen vse promet proti Tolminu, ker glavno cesto pri Sv. Luciji zaradi naprave velikega jezera prestavljajjo v višjo lego. Otrok se je na cesti igral in se ni mogel dovolj naglo umakniti. Kakor pa kaže krivde tudi soferju Stanku Podgorniku od Sv. Lucije ni mogoe pripisati, ker na razdaljo nekaj metrov nikakor ni mogel ustaviti.
- Trst — Mnogo soćutja je vzbudila smrt Eleonore Gein, mladenke stare konaj 20 let, ki jo je pobrala tuberkuloza. Ko je bila že teško bolna, se je odzvala na bratovo povabilo in odšla k njemu v Genovo, kjer je on delal. Med tem časom se je njeno stanje poslabšalo in morali so jo spraviti v sanatorij. Tada, ko je začutila, da se ji bližajo zadnje ure, si je v vso silo zaelela, da bi umrla v Trstu in da bi bila pokopana med cipresami pri Sv. Ani. Tej njeni želji so takoj ustregli. Odpeljali so jo z rešilnim avtom iz Genove v Trst. Ko se je bližala svojemu rojstvenemu kraju, je njeno stanje postalo obupno. Z vsemi silami se je borila s smrću. Medtem ko je avto pripeljal v Trst in ko je bila voljna pri kraju je umrla pred vrati rojstne hiše.
- Trst. — Od konca decembra 1937 do konca maja t. l. se je tržaško prebivalstvo povećalo za 1889 oseb. To povećanje pa ne gre na račun naravnega prirastka, temveć na presežek priselencev. V prvih petih mesecih t. l. je bilo namreć 1651 rojstev, a 1750 smrti in je tržaško prebivalstvo faktirno paćlo za 99. V istem času pa se je priselilo v Trst 4299 oseb, medtem ko se jih je odselilo 2392. V maju se je odselilo 84 Tržčanov in Tržćank v italijanske afriške kolonije in na Egejske otoke
- Trst — Umrli so: Bizjak vd. Ogrižec Jospina 81 let, Bayer Anton 71. Juršević vd. Zarić Helena 71. Jugovac por. Katunar Vendelina 23. Mrak Marija 78. Vidic Jospina 74, Bensa Ivan 83, Spacapan Josip 60.
- Trst — Umrli je Carlo Banelli, znani italijanski iredentist in oće tržaškega senatorja Ivana Banellija. Star je bil 80 let.
- Trst — Italijanski uradni list je prinisel zakon-odlok s katerim se povisa taksa na bencin za 4 lire na 100 kg. Isto velja tudi za mezlina glja.
- Trst — Ko so naklādali oglje na prikolico kamljona se je ta nenadoma pričela pomikati po starni ulici. Zadel je najprej ob neko hišo, kakor je še večjo hitrostjo zalotela še v neko drugo hišo. Pri tej nesreći je bila ranjena 18-letna J. Sorić, ki jo je podrla vreća, ki je padla z drevce prikolice. Neko neznanu žensku pa je pri drugem udarcu tako stisnilo ob zid, da je kmalu umrla.
- Trst — Kakor pišejo listi, bodo kmalu pričeli z delom za novo univerzo in to baje že drugi mesec. Načrti so že gotovi in po teh se da sklepati, da bo stavba res velika.
- Tržić — V ladjedelnici so spustili v morje novo podmornico. Imenovala se bo »Morosini«.
- Trst — Po kratkem zastoju bodo zopet pričele ladjedelnice z obširnimi deli, da se s tem ublaži nezaposlenost. Po obširnem programu bodo pričeli graditi motorne ladje za vojno in trgovsko mornarico ter dve velikii potniški ladji. Nekaj teh del bodo izvršile ladjedelnice v tržaski provincii.
- Trst — Kakor smo že pisali nameravajo v Italiji zgraditi več radio postaj. Ena teh bo zgrajena v Bujah v Istri. Tržaski listi poročajo, da je občina že odstopila radijski družbi teren za radijsko postajo

PREGLED DOGAĐAJA ODLOMKI IZ NAŠE ZGODOVINE

Prijestolonasljednik na Rijeci

Rijeka, 31. jula 1938. Danas posljednje podne stigao je na Rijeku talijanski prijestolonasljednik Umberto Savojski.

Resen spor med Rusijo in Japonsko

Z Dalmjnega vzhoda prihajo vznemirljive vesti o resnih spopadnih med Japanci in Rusi.

MALE VIJESTI

- Barcelonska vlada privlači je britanski plan o povlačenju stranih dobrovoljaca iz sljedeće ograde: da se plan odnosi na nedovoljan broj zona koje su predviđene za transport dobrovoljaca;

- Izvoz pšenice u Italiju. Prema beogradskim vijestima tokom pregovora s Italijancima izvostna jugslovska pšenice poudjen je Italiji kontingent od hiljadu vagona sa plaćanjem u devizama.

- Dr. Theodor Hentschen došao je sa 48 visokih funkcionera Gestapo-a u Rim, da reorganizira talijansku policiju.

Preokret v Španiji

Zadnje dneve prihajajo poročila s španske fronte, ki potrjujejo, da so vladne čete prošle v ofenzivo na fronti ob dolnjem Ebru in pri Teruelu.

SVJETSKI KONGRES PROTIV RASIZMA I ANTISEMITIZMA U PARIZU

22, 23 i 24 jula održan je u Parizu međunarodni kongres Svjetskog saveza protiv rasizma i antisemitizma.

Rumunjska manjina u Jugoslaviji pokreće svoj list

Medju prvacima Rumunja u Banatu pokrenuta je akcija za pokretanje jednog lista na rumunjskom jeziku.

NIJEMCI U VOJVODINI DOBIVAJU POLJOPRIVREDNU ŠKOLU

Vrbaser Zellung i ođzacka Die Woche donose poziv Saveza njemačkih krednih i privrednih zadruga.

Zbog ponovnog bombardiranja britanskih brodova u španskijskim vodama od strane Francovih aviona židala je engleska vlada svom agentu u Barsosu posebne instrukcije u cilju najstrijelniji protesta.

Prema posljednjem popisu stanovništva u Italiji vidi se i ovo: da 47,49 posto pripadaju industrijskim radnicima.

Bivši austrijski kancelar dr. Schuschnigg nalazi se još uvijek interniran u Beču u slabu tajne hitačke policije i neće biti izveden pred sud.

Prile septembra mjeseca nema novih konkretnih pregovora izmedju vlade CSR i Henčina.

Njemačka štampa osudjuje publiku koja je prilikom ljetnih sezonskih rasprodaja pretežno kupovala kod židovskih trgovaca.

Dr. Tumova teorija o naselitvi Slovanov na Kras-in v Istro

Dr. Henrik Tuma

Objavili smo že, da bomo o priliki prinesli v našem listu dr. Tumovu teoriju, boljé domnevo, o naselitvi Slovencev in Hrvatov v teh krajih od nekada.

Glede trditve večine zgodovinarjev, da so Slovenci in Hrvatje naselili v krajih, kjer sedaj bivajo in še drugod, pravi Tuma, da je to zapaženo Krasa, Trsta in severne Istre po Slovincih, srednje in južne Istre po Hrvatih, zgodovina ne ve ničesar.

LETAK PROTIV RASIZMA U RIMSKIM ŽUPAMA

Havas javlja iz Rima, da je u pojedinih rimskim župama dijeljen letak, koji predstavlja reakciju na službena saopćenja u rasnom pitanju.

Trgovina izmedju Jugoslavije i Italije nazaduje

Table with 4 columns: year, import, export, and balance. Shows trade data for Yugoslavia and Italy from 1936 to 1938.

Katali so grškega izvora. Ime Subocrini, pa je umetno sestavljena latinska beseda: sub Ocra - pod Krasom (bivajoci); o Saurinih pa se dr. Tuma točno ne izražava.

Beseda Subocrini je u polu razumljiva beseda in naj bi označevala stare prebivalce okolice Trsta, to je one, ki prebivajo pod Krasom.

To svoje razmotrivanje je dr. Tuma objavil leta 1918 u 8 in 9 številki socialno demokratske revije »Der Kampf« u razpravi s podnaslovom »Triest«.

HITLEROVA ČESTITKA MUSSOLINJU

Berlin, 29. srpnja. (DNB). — Prigodom 55. rođendana Mussolinija 29. jula poslao mu je Hitler ovaj brzoglav: »Duce, na Vaš današnji rođendan srdačno Vas se sjećam s iskrenim željama za Vaše lično dobro i za Vaš rad, koji služu istovremeno veličini Italije i miru Evrope.»

Talijanski kapital u Bosni

»Ozbor« donosi: Sumška direkcija u Sarajevu podnijela je prijavu kot, poljovinarstvu protiv poznate talijanske državske t. Fertinelli u Svrjetini da je posejka bez dozvole 1000 prostornosti mešana drveća u šumama na granici sarajevskog i rogatičkog kotara.

SEDADESETGODIŠNJICA L. KRIŽA

HRVATSKA NAUČIČKA ŠKOLA U MALOM LOŠINJU

Lacko Križ 1907 god.

Zagreb, 4. VIII. — Sokolska izložba u Pragu za vrijeme velebnog jubilaranog desetog sokolskog sleta, naročito izložba jugoslovenskog sokolstva bila je nepotpuna, kad na njoj ne bi bilo dokaza o sokolskom djelovanju u Juljskoj Kraljini. U našim je listu bio iznašan historijat statistika, učinci i rezultati tog djelovanja. U jugoslovenskom paviljonu na izložbi tražili smo dokaze tog iznašanja. I našli smo ih, malo dođuše, ali ipak su bili ondje, na upadnom mjestu, baš u sredini prema ulazu. Stare zastave sokolskih društava u Gorici, Ilirskoj Bistrici i Volosko-Opatiji, fotografije odbora, pojedinih funkcionera, vježbača i članova, članske iskaznice, pozivi, razglednice. Narodna zemljopisna karta Juljske Kraljevine sa zvezanim oznakama mjestima sjedišta sokolskih društava. Kraj te karte bijeli svileni trak sa zlatnim već potamnelim izvezenim natpisom »Prvi Istarski Sokol u Puli«.

Taj me se je brak nekako najviše dojmio. Ne samo po čnači koju je nosio da je bio naš nego po uspomeni na začetak nacionalnog budjenja i djelovanja u najjužnijem dijelu Istre. Pred ravni 40 godina četrdeset je godina od osnutka Prvog Istarskog sokola u Puli, koji se kasnije nazvao Hrvatski sokol u Puli.

Kad sam promatrao onaj trak pomišljao sam i na one koji su sokolsko društvo osnovali. Pokretača, temeljitelja i onaj koji je tada taj brak kao starješina nosio još je i danas među živima u sedamdesetoj godini života, ali je još uvijek čil i zdrav, — pun svježeg humora, jasnog pogleda i energičnog nastupa. To je Lacko Križ. Za Lacko Križa mogli bismo reći da je bio protagonista nacionalnog zbivanja u Istri, da je bio baluard naših prava. To bi bila protična konstatcija onoga koji registrira mena javnih radnika — pred jedno deset godina stari barba Jakov Vidulin, jedan od rijetkih starih pjesmenih ljudi iz Kanfanarskine reke mi je: — »Da mi je samo prije smrti doći u Zagreb i vidjeti barba Matu (t. j. dra Laganju), dra Cukona i Križa. To su ta tri imena, koja su stvarala zbivanja nacionalnog života u južnoj Istri. I dok su prva dvojica radili i djelovali u Istri, gdje su se rodili, Lacko Križ je po svojem nacionalnom osjećaju, preselivši se iz Hrvatske, išao u Istarski narodni posao i pokorio se odlukama narodnog vodstva i išao na posao onamo, kamo ga je vodstvo odredilo.«

Kao 19-godišnjik mladić došao je 1888 godine iz Hrvatske u Trst. Odmah se je upisao u sva slovenska društva u Trstu: »Slavjanska društvo«, »Tržaški sokol«, družbu Sv. Cirila i Metoda i »Edinost«. Već druge godine t. j. 1889 bio je izabran za tajnika političkog društva »Edinost« i od tog doba datira njegov javni nacionalni rad. Tršćani su bili sa mladim Križem »oduvečljeni. Niko nije ni mislio da on nije Slovenac.«

U to vrijeme bilo je u Trstu stjecište svih Istarskih prvaka. Tu se pravio plan za buduć rad. Narodno vodstvo je odlučivalo, gdje koji javni radnik ima da se nastani i djeluje u Istri.

Križ je bio određen za direktora Vinarske zadruge. Nikoga se nije pitalo, hoćeš, nećeš, niti je tko prigovarao. Parola je bila: narodna te dužnost zove, moraš da se pokoriš. Pokorio se i Križ i otišao u Pulu, a kao najmlađi ušio je sav svoj imetak od 15.000 forinti u Zadrugu.

Lacko Križ znao da priča interesantne slike u radu Vinarske zadruge: napadaji protivnika, bojkot radnika, zabrana prevoza vina itd. Ali Križ po prirodni bistar, pokazao je na tom polju sav svoj organizatorski duh i još više čemu odvažnost.

On se nije ograničio samo na gospodarsko djelovanje. Kako spomenuo je 1887 udara temelje »Prvom Istarskom

Gospodin P. P. je u 28 broju »Istre« od 14. srpnja 1938. požalio, što iz mog članka o »Srednjim školama u Istri« nije ništa saznao o projektiranju naučičke hrvatske nastavnice u Malom Lošinj, u kojoj je našao i u slovenskom prijevodu pripio ono mislo, što o njom piše Cottonova »Storia della scuola in Istria«.

Prikazujući srednje škole u Istri samo u osnovnim linijama neposredno prije svjetskoga rata, za vrijeme samoga rata i prvih godina pod Italijom bilo mi je glavno pokazati, koje su srednje škole doista postojale koje su od njih ukinute i kako su preostale preuredjene i danas uređene. Stoga nema ondje ni riječi o lošinjskom projektu, premda je on zanimljiv i meni prilično dobro poznat.

Da se ispravi ono, što Cottonone kaže krivo, i da se udovolji želji onih, koje se zanimaju za pitanje hrvatske naučice u Lošinj, evo po mom sjećanju nekoliko podataka, koji bi bili potpuniji, da se ne nalazim slučajno na ljetovanju, gdje nemam pri ruci nikakvih bilješki ni pomagala.

Kraljevski prvi inspektor u Puli Carmelo Cottonone je napisao o projektu hrvatske naučice u Lošinj tri neistinite niti se ona imala otvoriti pri kraju »oslobodilačkoga« rata u školskoj godini 1918.-19. niti je austrijska vlada bila odlučila, da otvori hrvatske paralele, niti je itko pomišljao na to, da naučičku školu talijanskoga jezika u Malome Lošinj zamijeni naučička škola hrvatskoga nastavnoga jezika.

Austro-ugarska monarkija je na Jadranu podržavala pet zavoda za odgoj i naobrazbu pomorskih kapetana: trgovačke mornarice. Od toga je jednu naučičku akademiju u Bakar udržavala hrvatska vlada u Zagrebu, a ostala su četiri zavoda bila pod austrijskom upravom u Beču: trgovačka i pomorska akademija u Trstu i naučičke škole u Malom Lošinj, Dubrovniku i Kotoru.

Sve su ove škole bile organizirane više manje jednako bez obzira na vanjski naslov.

Tako je i lošinjska naučica — jedna od najstarijih, jer joj temelje udarise hrvatski svetečnici još u polovini 19. stoljeća —

imala u posljednjem deceniju prije rata tri (viša) stručna i dva (niža) pripravnica razreda.

Dok su u Malom i susjednom Velikom Lošinj po nepravdi postojale same talijanske osnovne škole, učenici su bez velike muke prelazili u maloslovensku naučicu talijanskoga jezika, no prilike su se u tom pogledu promijenile s zemlje, otkad su u ona dva grada promevale hrvatske pučke škole Družbe sv. Cirila i Metoda, koje su opravdano bile zabrinute za budućnost onih svojih apsolventata, koji su nastavljali nauku na naučici u talijanskom jeziku.

Lošinjska je naučica imala uvijek malen broj učenika, po desetak u svakom razredu, a polazili su je gotovo isključivo domaći sinovi lošinjskoga i kvarnerskoga otoka. Ne olakša li se pristup u školu također djeci drugoga nastavnoga jezika, moglo bi s vremenom doći i do zatvaranja same naučičke škole radi nestašice polaznika.

To je trebalo sprječiti u kulturnom i gospodarskom interesu Lošinja bez obzira na nacionalnu i političku politiku stanovništva. Prema tome se sasvim prirodno moralo s pomoću hrvatskih paralelaka misliti na spasavanje staroga zavoda, koji bi zbog nepoštivanja elementarnoga prava hrvatske većine bio zakržljao, a možda i propao.

To su glavne misli, koje su u glavnima hrvatskih rodoljuba u Malom Lošinj porodice godine 1913. akciju, da se školske godine 1914.-15. — dakako s dopuštanjem bečke vlade, jer se bez odobrenja vlade nigdje i nikada ne otvaraju škole — otvori prvi razred

Sokole u Puli, sakuplja u organizuje emaladinu, koja se odnarodnjivala. Poživjele i osigurava opstanak činovnicima, obrtnicima i radnicima iz Hrvatske i tako jača naše teške pozicije u Puli.

Osniva u Sokolu diletantski otklet. Tu je okupio mlade talentirane glumce: Tkalec, Grugačević, Veselinović, supruga Babić, Gradiš, Pfeifer i mnoge druge. Nezaboravna gostovanja Elijana, Ružičke Strozaj, Markovića itd.

Njegov rad ide i dalje. Koncem godine 1907, osniva Narodnu Radničku organizaciju u Puli, koja već druge godine otpneka broji preko dvijebljedne članova. Pod njegovim vodstvom naši radnici pobjeđuju na izborima za arsenalnu bolničku blagajnu i Zavoda protiv nezdoga. Nove uprave ovih socijalnih ustanova daju najbolje plodove. Kada talijanski socijalisti-patrioti sazivaju javnu skupštinu na »Merkatu«, ta skupština svršava strahovitim porazom za

prilavnoga tečaja za naučičku školu kao privatni zavod hrvatskoga nastavnoga jezika. Je li ta misao nikla u glavi oštroumnoga Kvirina Kozulića, mnogogodišnjega učitelja pomorskoga prava u lošinjskoj naučici i narodnoga zastupnika na istarskom saboru, ili marljivooga meteorologa, isluženoga profesora lošinjske naučice i narodnoga zastupnika na istarskom saboru Ambroza Haračića — ili veevrijednoga lošinjskoga župnika i naučičkoga katehete dra. Klementa Kvirina Bonefatića, damašnjega biskupa u Splitu, nije mi poznato, ali je sigurno, da su oni bili glavni pokretači te akcije.

Za nju je bez sumnje znao i Družba sv. Cirila i Metoda za Istru u Opatiji, jer su školstvo u Istri uopće a onda i budućnost njezinih pučkoškolskih apsolventata naročito u većim naseljima bili i te kako važna briga njezina. Njezin predsjednik profesor Vjekoslav Spincić bio je ujedno narodni zastupnik hrvatskih izbornika »Kvarnerskih otoka na carevinskom vijeću u Beču, pa je kao takav bio bez sumnje upućen u stvar, koja se nije mogla izvesti u Lošinj bez znanja bečke vlade.

Nije bilo ni pomisli o hotimičnom ukidanju talijanske naučice na korist hrvatske. Da se pomogne hrvatskoj mladeži i pojača stari zavod; snovalo se samo o otvorenju novaj pripravnih razreda u hrvatskim nastavnim jezikom, koji je pored talijanskoga pokrajinskog jezika u Istri i brodski jezik na Jadranu.

U naučički tečaj (tri stručna razreda) nije se kanilo dirati, pače je i talijanska (dvorazredna) pripravnica imala ostati netaknuta. Koja bi uopće šteta ili nevolja, mogla ili trebala nastati za talijansku naučicu u Malom Lošinj, kad bi se za nju bilo otvorilo nekoliko pripravnica bilo u kojem jeziku pučanstva ili bilo u kojem mjestu njezina područja?

Naučička pripravnica bijaše i onako škola za nuždu, kakova bijaše također pripravnica za učitelje. Pripravnice za učitelje niti su postojale samo u mjestima učiteljska niti su bile istoga nastavna jezika kao učiteljske u Koprnu. Sve su ove pripravnice bile surugati, da se nekako i nečije stekne ono znanje, koje može dati pučka škola i bez koga se ne može napredovati u stručnoj školi. U njima se na bazu ruku sticalo u jednu ili u dvije godine nešto od one naobrazbe, koju daje građanska ili niža srednja škola, sticalo se naročito ono znanje, koje omogućuje napredak u stručnoj školi naučičkoga, preparandijskog ili drugoga smjera.

NOVINSKA KAMPANJA PROTI FRANČOSKEMU BLAGU

»Autore priuvaž...«
»Znamo, da vam najviše učeli, ki so bila za pred leti proglašena po vsej Italiji in ki se so prilela v zadnjem času izjavljati z vo strogošću, je »Popolo di Trieste« sprazil ostro kampanjo proti francoskemu blagu. V torki je objavil seriji beležk. v katerih med drugim zahteva, da morajo iz vseh korahov in barov izgniti francoski listi. Francoski list bi bilo treba odvpravit iz italijanskih lokalov tudi iz političnih razlogov, ker je ves prečet sovraštva proti Italiji. Pri tem list mimogrede apostrofira poleg drugih podjetij tudi agencijo »Parocci« ki bi z vrbovanjem opustila vovz francoskih listov. Nadatje zahteva list, da izgnajo iz italijanskih trgovin tudi francoske knjige, ki jih tržaški trgovarji od časa do časa nastavljajo celo na najlepših mestih v svojih izložbah po francoski parfumi in drugo kozmetična sredstva, ki bi jih bilo po nje govornem mnenju zlahka mogoče nadomestiti z italijanskim blagom. V eni izmed beležk pa upnada tržaško gospodstvo in zlasti čene raznih znanih podjetnikov, ker se v obvevanju med seboj poslužujejo nemščine mesto italijansčine.

njih, jer izabire za predsjednika skupštine Križa. Osmi dana kasnije — na drugoj jednoj skupštini — došlo je do krvavog okršaja.

Po okupaciji Istre g. Križ je protjeran iz Pule. Došao je u Zagreb i ovdje preuzeo starješinstvo Hrvatskog sokola. Poslije je zamjenik starješine sokola Kraljevoje Jugoslavije. Sada živi dosta povučeno kao gradski činovnik, a u bavnovicem vjeću zastupa svoj rodni srez Čabar. U našoj organizaciji sudjeluje kao pročelnik odbora za gradnju doma bana Laginje.

Lacko Križ je živa knjiga našeg mučnog ali uspješnog nacionalnog rada, kojim je najviše zadužio nas Istrane. Sa ove mu strane bratska hvala, a stupanjem u 70 godišnjicu života želimo mu, da još dugi niz godina poživi u dobrom zdravlju. Tome će se radoovati ne samo emigranti, već i oni, koji su ostali kod kuće, a koji vrlo dobro znadu Lacko Križa i njegove zaluge za Istru.

Privatna hrvatska pripravnica imala se dakle otvoriti u Malom Lošinj u jesen 1914, dakako samo s prvim razredom, a drugi je imao doći na red slijedeće školske godine. Za upravitelja škole bijaše predviđen penzionizirani profesor Ambroz Haračić, za katehetu dr. Bonefatić, za profesora jezično-povijesnih predmeta potpisani i za supletna dva matematično-prirodoslovna stručna neki od domaćih apsolventnih filozofa (sadašnji profesor kroke realne gimnazije Capponi iz Maloga Lošinja).

Troškovi su, dakle imali biti minimalni, jer bi se u glavnom trošilo najviše za jednu mladu nastavničku silu, a ostali bi radili za malen honorar ili po sve besplatno. Druge godine, kad bi pripravnica dobila i drugi razred, troškovi bi se bili samo podvostručili, jer je imao biti namješten još samo jedan profesor više. Ne mogu reći, odakle bi se bila namaknula potrebna svota za uzdržavanje ovoga maloga privatnoga zavoda, ali mislim, da neću pogriješiti, kad kažem, da se po svoj prilici računalo na novčanu potporu Družbe, od koje je uzdržavanje njezine pučke škole u Malom Lošinj imalo prema sporazumu hrvatskih i talijanskih zastupnika Istre prijeći na teret državne blagajne.

Potpisani je tada bio sokolski nadzornik za hrvatske pučke škole na Kvarnerskim otocima, u kotaru krčkome i lošinjskom sa sjedištem u gradu Krku. Kao takav bio je referent kotarskih školskih vijeća u Krku i Lošinj. Stoga je morao češće putovati po službenom poslu iz Krka u Lošinj. Da uzmogne obučavati na pripravnici u Lošinj, bilo je dogovoreno, da zatraži premještanje svoga sjedišta iz Krka u Lošinj, tako da mu stalni boravak bude u mjestu naučičke pripravnice. Potpisani je po odobrenju svoga pokrajinskoga školskoga nadzornika Frana Matejčeca u Trstu podnio u lipnju 1914. molbu toga sadržaja, na ministarstvo bogoslovstva i nastave u Beču te je očekivano povoljno rješenje, da se na vrijeme može preseliti u Lošinj, gdje je u rujnu 1914. imao biti otvoren prvi razred hrvatske pripravnice za naučicu, ali sve je te osnove pomeo svjetski rat i do ostvarenja ove škole nije došlo nikada.

Profesor Haračić, koji je rukovodio ovom osnovom nije više na životu, jer je umro u svom rodnom mjestu Malom Lošinj prije desetak godina. Neki detalji su sigurno dobro poznati preuzvišenome gospodinu biskupu dru. K. K. Bonefatiću u Splitu.

Nikola Zic.

KAKO SMO DOČEKALI KR. ŠKOLSKI BROD »JADRAN« U NEW-YORKU

New-York, jula 1938. — Prigodom dolaska Kr. školskog broda »Jadrana« u New-York prirredili smo impozantan doček...»

Doček kojega smo prirredili našoj momčadi, oficirima, pitomcima i mornarima bio je zista svečan i veličanstven. Dva tjedna smo manifestirali. Njima u počast dali smo banke, u jednom od najglasovitijih hotela »New-York« u New-Yorku. Za vrijeme povorke na brod snimao se film, kojega će se poslati »Jadranskoj Straži« u Split. Tu se vide dva naša društva i njihovi delegati kako stupaju u povorci. Najprije Jadranski Stražari u uniformama pak Jugoslovenska škola koju je predvodila gospojica Mary Vidosić iz Lovrana, učiteljica i predsjednica škole g. Lovro Rerečić, — Istranin iz Unije, pak Jugoslovenski Sokol, te Česki iz New Yorka, Dalmatinski kćeri, Sjedinjeni Srbi, Donki Srpskih Sestara itd. itd. U povorci su najprije stupale četiri djevojke u narodnoj nošnji. Dvije su nosile zastavu, dar Jadranske Straže u New Yorku, Kr. brodu »Jadrana«, dvije vijenac, koji se ima da baci u morske dubine, tamo gdje je najviše žrtava palo za oslobodjenje i ujedinjenje naše Jugoslavije. Također bilo je deset Jadranskih stražarica u uniformi. Čehoslovačka glazba je sa koracnicama (sa sokolskom kad smo prispjeli u luku) predvodila povorku.

Naš gen. konzul u New Yorku g. dr. B. Stojanović posjetio je s komandantom broda g. Kačić-Dimitrov Jugosk. školu koju vodi Mary Vidosić, gdje su darivali djecu i pohvalili rad gljice Vidosić. Prigodom te posjete je jedna učionica deklarirala pjesmu g. Donka Curnaća iz Zrnova na Korčuli, a ta pjesma svršava:

Tamo za divnom Učkom
bezbroy je dječice
Pozdravite ih — od nas
želja je svačija
M.

ŠIRITE, »ISTRU«

NAŠA OMLADINA

Uoči prve naše konferencije

Od prve konferencije naših omladinskih organizacija, dleci nas još samo nekoliko dana. Možda je vrijeme od pretkonferencije do danas nekako prebrzo proteklo, pa nismo eventualno bili u mogućnosti da se dovoljno pripremimo, da na vrijeme izvršimo sve naše zadatke, da učinimo sve ono što smo na pretkonferenciji obećali. Možda je, opet, vremensko razdoblje od pretkonferencije do danas bilo nešto i predugačko, i to s razloga toga što za to vrijeme nismo imali jedan jasan i potpuno određeni plan za neku stvarnu akciju, nego smo nestrpljivo iščekivali našu prvu konferenciju da ga ona donese. Ali, naprotiv toga, činjenica je da se prva konferencija naših omladinskih organizacija nalazi neposredno pred nama, pa prema tome moramo izvršiti i posljednje pripreme kako bi konferencija što bolje uspjela. I baš radi toga potrebno je da u ovaj čas, još nešto kažemo. Trebba da, u prvom redu, prikažemo i analiziramo sadašnje stanje našeg omladinskog gibanja, da istaknemo naše uspjehe i upozorimo na eventualne neuspjehe; treba da vidimo što smo sve, do sada učinili i postigli, a što je najvažnije, moramo učiniti reči i o samoj konferenciji, o njenom značaju za naš omladinski pokret kao i o onom o čemu će konferencija raspravljati.

Svak pokret nastoji da u svoje redove uvuče i omladinu. Osim toga, posljednje vrijeme dolazi ova tendencija da jače izražava svoj pokret — i kulturni i nacionalni — politički osjećaji o omladini. Uprizobiljavaju sva moguća sredstva i načine kako bi omladinu zainteresirali za svoj program. Oni organiziraju i mobiliziraju u omladinskih redova nove snage koje su im potrebne da se održe, učvrste i osnaže, pa da tako uz pomoć izvršiti svoje zadatke, sprovesti u djelo svoj program.

Kod nas nije bio takav slučaj. U našem emigrantskom pokretu su se stvari sasvim drugačije razvijale, možda i prirodije. Nas, omladinu i omladince nije niko dobio u naš pokret, nije nas niko oduševljavao sa našim emigrantskim idejama i sa programom toga pokreta, niko nam nije govorio o tome da smo mi u tom pokretu, potrebni, da smo neophodni. Mi smo sami vidjeli svoje dužnosti, sami smo se stišti, da smo emigrantska omladina i da smo, prema tome, važni da ovdje, u emigraciji, zastupamo interese naše emigrantske omladine, dakle da zastupamo interese naših seljačkih drugova i drugarica, koji su ostali kod kuće i da dalje — uprkos svemu — obraduju svoja stromošna polja kose svoje livade gaje masline i vinograde ili da uz vrlo nepovoljne radne i plaćene uslove rade pod zemljom, po rudnicima. Tako smo mi stupili u naše emigrantske organizacije. U mnogim društvima osnovali smo svoje Omladinske sekcije, koje uživaju izvjesnu samostalnost, a koje su međusobno u stalnoj vezi, pa tako predstavljaju jedinstveno tijelo u kojem vlada jednodušnost — red, rad i disciplina — O tome šta u organizacijama radimo, u kom pravcu i na koji način, bilo je već dovoljno govora. Napomenut ćemo sada samo to: Mi se u svojim omladinskim organizacijama okupljamo, izgrađujemo, upoznajemo jedni druge, govorimo o našem kraju, o ljudima koji tamo žive kao i o njihovim životnom pitanjima; govorimo i o sebi, o cjelokupnoj našoj emigraciji i njenim problemima; govorimo o svim drugim stvarima koje nas kao istarske emigrante i omladince mogu najviše zainteresirati, o stvarima koje se događaju u našoj neposrednoj blizini, kao i o onima koje se zbivaju daleko od nas, po svim kontinentima, diljem čitavog svijeta. Tretiramo sva ona pitanja koja vrše neki utjecaj na razvitak prilika u našem emigrantskom pokretu, dakle ona pitanja koja su u vezi sa našim radom i životnim ciljem. Tumačimo težnje, želje i volju hrvatske seljačke omladine iz Istre, a slovenske iz Trsta i Gorice. Svijesni smo svih svojih dužnosti i velike odgovornosti koja iz toga proizilazi. I radi toga, evo, radimo i nastupamo

Uporedo sa pridolaskom novih omladinskih snaga u neki pokret, osjeća se i izvjesno obnavljanje i pomlađivanje svih osnovnih načela i ideja toga pokreta. Omladina unosi u pokret nove snage, ali s tim i nove misli i nazore. Očito je, dakle, da omladina vrši jednu vrlo važnu funkciju, funkciju koju, uostalom, može da vrši samo omladina, a to je — postavljanje novih principa, traženje novih putova za rješene postojećih problema. Ovu funkciju vršimo i mi, omladinci, u našem emigrantskom pokretu. U izvjesnim slučajevima vršimo tu funkciju možda i nesvjesno, ali je ona uprkos toga od presudne važnosti za naš pokret, ona ga spasava od sigurne kapitulacije.

Naš omladinski pokret je mlad. I možda još nije definitivno učvršćen i potpuno izgrađen. U nekim društvima su naše omladinske organizacije jake i to vrlo jake, dok su negdje još u začetku. Ako usporedimo sadašnje stanje našeg omladinskog emigrantskog pokreta sa onim iz prošle godine, vidjet ćemo da smo osobito u posljednje vrijeme — vrlo brzo napredovali i postigli mnogo uspjeha. Osobito su značajni naši uspjesi na organizacionom polju. Dozrijeli smo, istina, i jedan neuspjeh organizacionog karaktera, koji u nekijem slučaju nije bez važnosti, a koji se sastoji u tome da ogromna većina naše intelektualne omladine nije još stupila u naše redove. Iz ovoga se može razabrati da je veći dio naše intelektualne omladine potpuno asimilirana prilika u kojima živi dok je naša seljačka i radnička omladina pokazala u tom pogledu više svijesti i razumijevanja. Nećemo sada tražiti uzrok tome, nego ćemo samo podvući to: — Naša prva dužnost je da ovaj dio naše omladine gnućemo u našu organizaciju. Intelektualna omladina nam je neophodna potrebna, bez nje ne možemo ni pomisliti na neki uspjeh naš rad. Moramo biti na čistu s time, da je sveukupnoj emigrantskoj omladini mjesto u našim omladinskim organizacijama.

Naš najveći dosadnji uspjeh je svakako pretkonferencija naših omladinskih organizacija. Na njoj, je naša emigrantska omladina po prvi put dokazala da potpuno razumije i slivača današnje prilike i da je

sprema prihvatiti borbu za rješene svojih i općenarodnih problema.

Kad se baci makar i letimičan pogled na naše emigrantske organizacije, jasno se razabire da omladinske sekcije tih organizacija imaju najviše smisla i volje za rad. U glavnom samo omladinske organizacije rade na idejnom, propagandnom i organizacionom polju. Zato i mnogi stariji emigranti prate sa simpatijama rad naše omladine.

Iz ovoga svega se jasno vidi da smo mi do sada radili i da smo u tom svom radu postizavali uspjehe, pa prema tome moramo i dalje sa još većom poštivošću i elanom nastaviti započeto djelo.

Sada treba da kažemo nešto o onom o čemu ćemo na konferenciji raspravljati. Bit će vrlo kratki. Ako bacimo pogled na dnevni red konferencije, vidjet ćemo da je opsežan (ima 10 tačaka) i da obuhvata sva ona pitanja koja zasjecaju u naš život i rad, ona koja su u vezi s našom užom domovinom i omladinom koja tamo živi, kao i ona koja su u vezi s nama, i sveukupnom našom emigracijom. Govorit ćemo, dakle, o našem daljnjem radu, o našim dužnostima i o zadacima koje moramo u budućnosti izvršiti. Bit će govora i o uspostavi što čvršće i postojanije veze među našim omladinskim organizacijama, o tome kako da formiramo jedan naš centralistički omladinski pokret, da stvorimo jedinstvenu frontu emigrantske omladine.

Naša prva konferencija je, nesumnjivo, od velike važnosti za naš omladinski pokret. Ona je značajna za čitavu našu emigraciju. To je priredba na kojoj će se sastati naši mladi drugovi i drugarice, koji se ovdje, u emigraciji, diljem čitave Jugoslavije, poštivo bore za našu stvar, za bolju budućnost svog naroda. Ovi mladi ljudi će se na našoj prvoj konferenciji međusobno upoznati, drugarski si pogledati u oči, povjeriti jedni drugima svoje misli, postaviti prijedloge, izvijestiti o svom radu u matičnim organizacijama, radovati se svojim uspjesima i uvidjeti da im je sudbina zajednička, da zajednički dijele i dobro i zlo. S toga je neophodno potrebno da svi oni koji su u mogućnosti dodju na našu prvu konferenciju, koja u svakom pogledu mora predstavljati našu jedinstvenost i našu snagu.

UZGOJ I OMLADINA

Pitanje uzgoja omladine je težak i složen problem. Problem je ovoga doba — u doba krize, pomutnje i smušenosti. U doba kad umire ono što je preživjelo i radnjana nečega novoga. Dakle, u doba nova života, novih ideja.

Kako izgleda problem uzgoja? Teoretski se rješava na razne načine, koji se jako razilaze, a često su daleko i od života. Tako da se niti ne pomišlja na njihovo sprovođenje u život. A praksa? Ona gaji — bez cilja, bez sredstava. Cilj i sredstva imaju, ali se oni kose s današnjim životom. Današnja je praksa stegnuta s prastarim, nevaljanim strogim propisima. Na taj je način praksa osuđena na propast, jer zaostaje za životom i ne udovoljava današnjim njegovim potrebama. Dakle, teorije su daleko od života, kao obično sve teorije, i jako se među sobom razilaze, a praksa nema pravog cilja i sredstava i kao takva zaostaje za životom. Radi svega toga je teško govoriti o uzgoju omladine. Govorit ćemo o uzgoju u doba kad se razilaze ciljevi i sredstva. Ciljevi i sredstva kod uzgoja. Ciljevi i sredstva donosimo u tim teškim i tuznim danima ima mnogo, ali kako prije rekoh u teoriji se oni razilaze, a u praksi se sprovedu ekstremno te se međusobno kose. Kao primjer za cilj i sredstva mogu nam poslužiti s jedne strane na pr. Niemačka i Italija, a s druge strane Čehoslovačka. Kod prvih je ukraško cilj uzgojiti poslušnog kao roba čovjeka, koji će dati i život svoj za Dučea svojega, a sredstva su batine, puške, i — za čudo svijeta tankovici. Kod drugih je cilj uzgojiti ukraško rečeno, kako kaže sociolog Barth, »posposiljavajuće društva«, a ne pojedinca ili Herbart, »kad kaže da je uzgojiti zadaća »da ojača moralni karakter«. Između prvog i drugog nije teško birati.

Zadatak je svake generacije da stvori svoj uzgojni i životni ideal, i ona će ga ostvariti makar imala borbe sa zaprekama i teškoćama onih konzervativaca koji bi bili protiv njihovih, novih, savršenijih i naprednijih uzgojnih ideala. Stariji ne znaju ili neće da znaju da je nama mladima teže stvoriti bolji i savršeniji uzgojni i životni ideal, jer starije generacije su uzgajali i njihovi su očevi i majke bili sretniji kad im je njihov dobar sinčić pošao u kakav konvik i došao napoleo kao »gotov čovjek«, koji će »služiti domovini«. Roditelji nisu brinuli za »svoju djecu«. Djeca od ranih dana pošla su u konvik ili samostan i utjecaj nastavnika je odmah došao do izražaja. Pitomci su se odgajali onako kako je bilo u interesu pretpostavljenih. Ko su bili ti pretpostavljeni? Kakvo su gledanje oni imali na svijet? Ko je imao preko sebe konvikte i škole? To znamo jako dobro i nepotebno je trošiti riječi. Ali, mlada generacija, mi se moramo boriti protiv tog uzgoja i tražiti novi, bolji i savršeniji. Dakle, dvostruki rad: borba protiv starog, nevaljanog uzgoja i tražiti novi, bolji i savršeniji. Omladina neće sentimentalnih izljeva u naročitim lirskim momentima dok svakidašnji grubi život traži borbu za ostvarenje boljeg života. Omladina traži borbu ali ne onu romantičnu borbu naših liraca s pjesnikom i povikom »nek se trudi štaka mala«. Ona traži borbu bez toga, koja će biti trijezna i smišljena. Ona traži borbu koja će koristiti svima, čak i onima koji će se protiv te omladine buniti. Dakle, šta traži omladina? Ona traži, ona traži da njen uzgojni i životni ideal bude, da omladina postane »melanizam« koji će odrediti pravilan i pravedan odnos prema sebi i društvu. Kakav je bio i kakav je stari životni i uzgojni ideal? Stari je bio i je nepravdan, površan i neozbiljan. Čak je neiskren, podnukao, jer su pomoću njega i pomoću svog nezasićenog egoizma pobornici tog ideala, stekli bogatstva.

Omladina je danas u previranju, puna neshvjetnih težnji. Ali ta previranja i te težnje su pozitivne. One izgledaju rušilačke, ali kad se malo promisli, kad se malo udubi, dolazimo do uvjerenja da su one stvaralačke. Znaju su stvaralačke? Zato, jer omladina znađe sama da gradi. Radi toga ako hoćemo da odredimo naš uzgojni i životni ideal, moramo slušati što mi, omladina u našim srecima i dušama govorimo. Stariji isto tako moraju osluškiavati naše odiseje. Ali dužnost je starijih da nas potpomognu, jer ako potpomognu nama pomoći će narodu. Niko ne voli svoj narod, niko ne daje toliko života kao omladina. Stari trebaju i da nas zavole. Stari treba da žrtvuju svoja nazaranja budućim, boljim, naprednijim i mladim nazaranjima.

Tumpić Dušan.

VEČER

Kvartir tuču na staren turne.
Sakon kvartorn večer se biljez prihaja.
Na more se zibju bela ledja
Va dajnu parte se daje od kraja.

Diši javorika zelena pul mora.
Večer je liha i sad će ovuda past
senz jena. Zgor brega do mora
se veća i veća će rast.

Prekrit će miće kuće i Jude
kako svilenka koltrina večer će bit.
Se maki i brige i male žetve
i tradne sirove va sebe će skrit.

(Ivan Bostjančić)

PIŠEN MATERII...

Dugo je vremena pasalo, majko, od kad san te ustavlja, ma zabilje te ne morem. Vajk se domišljan mesa teškega vrinena, kad si se meni unalenu tužila kako si danas puno delata, a malo zaslužila... Vajk si nas puca delata, a malo zaslužila... ali i strpljiva. Mene si u tom siromasstvu dobro uzgojila, a kad san Ti mogao pomoći, mora san Te ustaviti i poiti po svitu. Majko, sve ću Ti pisati, kako ja živim i kako mi je daleko od Tebe.

Da Ti znaš ča ja moram po gradin delati i gledati, i ja vajk puno delan i nikad nis nimam Moran gospodske ponde na koloninu, čistitu da budu svihtil kaj ogledalo. To je za ljude kojina ni potreba niš delati i sve ča zamisle to imaju. Oni Ti imaju po pet i šest kamar i u svakoj imaju sviče koje koštaju po nekoliko milijari. Sve je uluštrano i usluštano, a pa ih svihtil podin su rasitegnuti niki debelo utkani kusj robe po kin gospoda gredu. Pulj nas u seln nina to ni imena, a ode ih zovu perzijski čintai. A da Ti znaš ča koštaju takovi čintai za samo jenu kamaru. Oni koštaju tolika da ih čilo naše selo ne bi moglo platiti da svo blago prodadu. Ma to još ni niš: oni Ti za mobiliju samo za jenu kamaru dadu po treset, kvarnar milijari dinari, a niki još već. A ti, majko, za svoju dotu dobila jenu škripi i u njoj dva tri lancena, par kosulji i to Ti je bila dota. A iz tih njihovih kvartiri Ti ne bi znala miš izati, jer imna tolika vrat da ne znaš kamo bi se ubrnjau.

Da znaš kako oni imaju svega i svačega. Onj iz svoje hiže slušaju priko nikega ormarica ča ga zovu radioj sve ča se događa po cilen svitu.

Sve Ti ne ću moći napisati, zaš tih stvari ima čuda. Tako Ti imaju u hižan telefon i priko njega govore jedan s drugim magariko su još dalje nego od naše hiže do Tršta. Kad san ja tako dela prvi put u jenoj takovoj hiži, pozvali su me u kamaru da me gospodar zove priko teže telefona. Kad san doša dajli su mi u ruke jenu kaj mehu škudelicu i iz njne san čujja glas svoga xospodara. Govori mi on —

— Božo, požuri se to dovršiti da te mogu drugamo poslati na delo.

Lipo san mu čujja glas, a nideri ga ne vidim.

Meñ ni jako slabo, zać nikad nis lučan, al nis u srčacu, zać kad se domislin kako Ti živis na podu od crlenice i kako ti je teško od kad smo zgubili oca u ratu.

Ti si mi pisala da me mpreš nikamor sama poiti, zać ne znaš po talijansku govoriti, pa me srce boli kad to čujem za te i za sve susede kojima je kako i Tebi.

Piši mi, majko, sve, ja volim Tvoja pišma nego ne znan ča. Pozdravi sve susede i, sve ki pitaju za me.

Tvoj sin
Nadajlin.

POD LADONJON

Pod velo ladonjo, pridlo pakle večeri
si težaki
— mali knevci
i mali xospodari.

Tu sljedo,
jedan hip pučino,
niki iso jako trudni čukalajo
i jedan drugemu se lamentajo:
kako je za siromaha slabo prišlo na svijet.
Vele steuri muarajo plaćat,
sini va vojsko slat,
po cijeli dan delat
i, sejno nikat nič ne imet,
— ma čoveku pasa volja i za živet!

Ku so trudni pod ladonjon sedje,
mucije
i jedan drugomu, kako brañi, žulji brojje.
(1938.)
Ivan Črnja.

POLEMIKE OKO „FLACIUSA“

Napadaji radi „luteromanije“ Mije Mirkovića — Odgovor Mirkovića dru Fancevu

Mate Vlačić-Flacius

Pojava »Flaciusa«, knjige dr. Mije Mirkovića o Matiji Vlačiću iz Labina, izazvala je u štampi žive polemike. Ljudi koji su čitali »Flaciusa« još u rukopisu upozorili su bilj Mirkovića da će knjiga izazvati ne samo polemike, već i napadaje s izvjesne strane — znalo se da će knjigu napadati sveučilišni profesor dr. Fancev s naučne strane, jer on u svojim predavanjima i ostalom naučnom radu negira važnost protestantizma za hrvatsku književnost i ostali kulturni život Hrvata. S druge strane se znalo da će »Hrvatska Straža« napasti tu knjigu iz vjerskih razloga. Ali uprkos toga, Mirković je objavio tu knjigu. Kada bi bio iz bojazni od napadaja i polemike rukopis zadržao — u ladići svog stola tada — ne bi uopće bio kadar da napiše ovakovu knjigu, jer u »Flaciusu« vidimo i dobar dio Mirkovića. I baš zato je on mogao s tolikom ljubavlju da prikaže lik tog beskompromisnog, borbenog i čvrstog Labinjana — ne samo da ga prikaže sulio, s datumima i podacima, već da ga proživlji. Čitaocu tu knjigu — naročito onaj dio o karakteru Vlačićevom — mi osjetimo da je Mirković Vlačić zanio, osjetimo da ga Mirković štije, voli, da mu se divi. I na, mjestima osjetimo da je i nelohote pod Vlačićem sam Mirković. Da se dogodilo nešto slična kao s Meštrovićem kada je klešao Marulića s Voćnog trga u Splitu. Toliko se uživio u samo djelo da su ispod dljetla (ili pera kod Mirkovića) provirile crte samog umjetnika.

A svaki kulturni radnik, bio takozvani sulji naučenjak ili pjesnik, svakij obraduje ono što mu je blizu po karakteru ili po idejama. Blizu po istovjetnosti ili blizu po kontrastu. Po tom zakonu je Mirković i napisao »Flaciusa«, a po tom istom zakonu, samo s druge tačke gledišta (po kontrastu) i napadaj »Flaciusa«. Jer takozvane objektivne nauke osobito s kulturnopovijesnog područja, nema. Nauka je uvijek produkt raznih kulturnih, ekonomskih, političkih i socijalnih odnosa i uvijek je u nečijoj službi. U službi nekog naroda ili u službi nekog staleža ili u službi neke klase ili neke religije.

Ako imamo to na umu, tada nas polemike oko »Flaciusa« neće začuditi. Jer ako neko smatra da je pojava te knjige zlo za nekoga ili nešto, tada taj ima pravo da knjigu napada. Ali ako neko smatra da je objavljivanje te knjige dobro, tada ima pravo da je objavi i da je brani. Možda su podaci dr. Fanceva tačni — a možda su Mirkovići tačni (tobožna su sveučilišni profesori) — većina podataka se slaže, ali zaključci su im divergentno oprečni.

Za nas je međutim osnovno ovo: Matija Vlačić iz Labina je bio velik čovjek. I po Fancevu i po Mirkoviću. Tog čovjeka je dala Istra i taj čovjek je bio istarski Hrvat po rođenju i po osjećaju. Da nije bio i po svome radu kao protestantski teolog, učenjak i sveučilišni profesor, znao Vlačić (a ni dr. Fancev ni dr. Mirković) nije kriv. Ali ono što je za nas ovdje pozitivno je to da je ona mala Istra, na krajnjoj periferiji narodnog tijela, dala jednog takovog čovjeka pred 400 godina i da se taj čovjek i priznavao Hrvatima (Illyricus). Za nas je Vlačić i jedan dokument i jedan adut u našoj narodnoj borbi.

On se borio protiv Rima (vječnoj Rima). Da jedan čovjek iz najzapadnije hrvatske pokrajine mrzi Rim više od onog iz centurna ili s istoka, to nije čudo. Kao što nije ni malo čudno što su na pr. Talijani za zapadne i sjeverozapadne strane Apeniškog poluotoka francoboli, dok su oni s njihove istočne etičke periferije, slavofobi. A mi smo iz istog kraja odakle i Vlačić. A iz istog kraja je i Mirković.

I zato nam je Vlačić drag i zato čitamo »Flaciusa« na dušak. I zato smatramo da je »Flaciūs« pozitivna knjiga i s narodnog stanovišta, jer ako je pozitivna za jedan najizloženiji dio narodnog tijela tada je pozitivna za cijeli narod.

Donosimo nekoliko odlomaka iz članka dr. Fanceva i odgovora dr. Mirkovića. Osim toga je i »Hrvatska Straža« objavila tri uvodnika pod naslovom »Luteromanija« u kojima se napada Mirkovića. Dr. Bučar, autor knjige »Hrvatska protestantska književnost«, napisao je pozitivan prikaz u »Jutarnjem Listu«, a kasnije opširno u »Obzoru«. U »Obzoru« je pisao iz napadaja »Hrvatske Straže« članka dr. Fanceva. U »Novoj Rijeci« je književnik Došenović pisao pozitivno. U »Miselin delo« je pisao opširno i pozitivno dr. L. Cermelj, a isto tako u »Jutarnje B. Borko«. U »XX vek« je također bio pozitivan prikaz, a posljednji je prikaz (pozitivan) historika dr. Viktora Novaka u »Vidličniku« kao i prikaz u »Prager Press«.

Donosimo najprijie odlomke iz odgovora dr. Mirkovića (Hrv. dnevnik — 3 svpnja) dru. Fancevu, jer smo prije toga bili već registrirali prikaze dr. Fanceva u »Hrv. dnevniku« i »Savremniku«.

ODGOVOR MIJE MIRKOVIĆA

Sveučilišni profesor dr. Franjo Fancev, akademik, predsjednik Društva hrvatskih književnika, napisao je u dnevnju »Hrvatski Dnevnik« od 5 lipnja 1938. četiri novinska stupca povodom »Knjižice« Flaciusa, u kojoj tvrdi da je suvisna, da nije naučni rad, nije ni esej, uopće nema nikakve vrijednosti osim te, da akademik Franjo Fancev povodom te sumnjive, luteranske knjižice može i napise četiri stupca o sebi.

Pošto se zapleo kao referent Društva hrvatskih književnika, odbijajući da DHK izda knjigu, koju je ono tražilo od autora, a odbio je knjigu zato što je ona pozitivna za protestantizam uopće (a samo hrvatski), dok je odbijanje motivirao formalno pravnim razlozima (govor sa izdavačem), Fancev se sada (govor na svojoj liniji zamotava sve više. Sve ono, što je povodom »Flaciusa« napisano kritički ili pozitivno, on naziva panegirikom a sam sebe proglašava jedinim stručnim kritičarom »po zvanju i po struci« za stvari, koje su njemu, po zvanju i po struci, prilično tuđe.

Svoju kritičnu ocjenu Fancev je sebi učinio lakom. Knjiga o Vlačiću zaprema 213 strana. Ono što je napisano na 188 strana, to se Fanceva zapravo ne tiče. O tome on ne piše ni riječi. A o onome, što je napisano u mojoj knjizi na svega malih šest strana (192—197), Fancev je napisao 19 velikih strana u »Savremniku« i četiri novinska stupca u »Hrvatskom Dnevniku«. Fancev meni služio Bučarom. A čime sam se drugim mogao služiti, kad drugih istraživača hrvatskog protestantizma kod nas nije do sada bilo? Jezične studije Fancevejeve nisam mogao da iskoristim, a lično mišljenje Fancevejevo o hrvatskom protestantizmu nisam mogao da primim.

O načinu istraživanja »smisla« i »duha« i kulturnog značaja reformacije i protureformacije postoje u evropskoj literaturi prilično izradjena gledišta. Za ispitivanje velike misaone razvone i linije evropskog čovječanstva, od reformacije do danas, prilično je sporedno, da li je u nekoj protestantskoj župi u Hrvatskoj bio pastor i Hrvat ili Nijemac čitava da sam se na tih šest strana služio Bučarom. A čime sam se drugim mogao služiti, kad drugih istraživača hrvatskog protestantizma kod nas nije do sada bilo? Jezične studije Fancevejeve nisam mogao da iskoristim, a lično mišljenje Fancevejevo o hrvatskom protestantizmu nisam mogao da primim.

Moja knjiga o Vlačiću napisana je za to da utvrdim značaj jednog velikog Hrvata 16 vijeka, velikog po znanju, karakteru i radu za kulturni razvoj evropskoj zapada.

U predgovoru »Flaciusa« napisao sam ovo:

»Pisati o Matiji Vlačiću, koji je ušao u historiju razvitka zapadne evropske kulture, kao jedna od najznačajnijih kulturnih ličnosti 16 vijeka, pod imenom Matthias Flacius Illyricus, pisati o njemu danas, sa perspektive četiri stogodišnje vremenske udaljenosti, kada međunarodna srednjeevropska konstelacija nije ništa povoljnija od one, koja je postojala poslije Muhata i kada ima međunarodni val protureformacije političke, socijalne i kulturne veću udarnu snagu nego u Vlačićevu vrijeme, otkrivati prizore Vlačićeve dramatične borbe za nezavisnost duha i slobodu ljudske misli, koja je isto tako potisnuta i ugrožena u našim danima kao i prije četiri vijeka, približavati Vlačićevu ličnost, našem vremenu i našoj problematici, pisati o njemu kod nas, — jer tuđij svijet, Nijemci, Francuzi, Talijani, pišu o njemu već nekoliko stotina godina — znači za nas upoznavati jedan velik, čist i pozitivan karakter, koji je naš znači i stvarati mišlj probleme i situacije, koje su nam uza svu vremensku i geografsku udaljenost bliske i intimne, znači priznati Vlačića za svoga.« I zatim:

»Od prvih gimnazijskih godina na narodnom ugroženom istarskom tlu on (pisac knjige o Vlačiću) je u Vlačiću vidio jedno daleko osamljeno svijetlo u našim kulturnim naporima i jedan kristalno čist lik, tvrd, prokasan, jak, neukrotljiv, najljepši lik, što je Istra mogla dati. U Vlačiću kao da su utjelovljene najbolje i najjače osobine našega naroda u Istri: radinost do iscrpljenja, odanost stvari, vjernost ideji. Ni u čemu Vlačić ne zaostaje za velikim historijskim likovima; ništa nisu veći i značajniji od njega: Giordano Bruno, Galilei, Savonarola, Hus, Luther ili Melancthon.«

Kritika koja ne vodi računa o po-

laznim gledištima pisca, koja se ne osvrće ni na ono što je glavno u knjizi i što zaprema devet desetina teksta, a zadržava se na onome, što je sporedno, nije stručna kritika.

Ne može biti istina, da je Vlačić time što je postao vodja njemačke reformacije sebe isključio iz hrvatske stvarnosti i kao vođica ličnost u njemačkoj reformaciji on je bio dio hrvatske stvarnosti. Mihanović i Baburica koji su postali veliki kapitalistički poduzetnici u južnoj Americi, ostali su dio hrvatske stvarnosti, — ako ne po drugom, bar po tome, što u svojoj domovini nikad to ne bi bili mogli postati. Da je Vlačić htio da osnuje tada sveučilište za Hrvate i Slovence na protestantskoj osnovi u Regensburgu ili Celovcu, sa tiskarom, i to je jedan dio hrvatske stvarnosti.

A da je jedan Hrvat u 16. vijeku kao sveučilišni profesor na liniji borbe za slobodu savjesti i za slobodu stampe gubio mjesta i položaje i ostao naecan i to je dio hrvatske stvarnosti.

I to je ličije suvisna knjiga o Don Juanu ili Erazmu, zašto bi bila suvisna knjiga o Vlačiću?

Ne čemo da slijedimo Fanceva u tonu, i da »pismo na njegov ličan i razdražen način, ali moramo da ispravimo neistinu, koju on ponavlja.

(Tu se navodi kako je došlo do toga da Društvo hrvatskih književnika nije izdalo »Flaciusa« i Mirković tvrdi da ga DHK nije izdalo na osnovu referata dra Fanceva, koji da nije ni pročitao cijeli rukopis, pa se nastavlja):

Preko mnogih »neukusnih«, kako bi rekao Fancev, napomena u njegovim radnjama moram preći. Meni je čao što je Fancev upotrebio novinske stupce za svoje stare i nove književne »naučne« obračune. Fancev tvrdi, da ge je urednik »Hrvatskog Dnevnika« pozvao da napiše ona četiri netolerantna stupca. Da li je Fancev pozvan ili ne da u »Hrvatskom Dnevniku« puni strane svojim pamfletima je jedno posebno pitanje. Ali u našem slučaju značajno je ovo:

Reformacija je svuda u svijetu bila mati seljačkih pokreta. Reformacija je prva, sa idejom vraćanja na prvobitno kršćanstvo dala seljacima u Svatom pismu oslonac za njihovu borbu protiv feudalnih gospodara.

U knjizi »Flaciūs« ova misao je ovako izražena:

»Sa reformacijom je svuda dolazila usporedno i težnja za izjednačenjem društvenih razlika. Seljaštvo i siromašno svećenstvo su bili nosioci tih težnja i izražajni oblik su bile seljačke bune. Ako je trebalo obnoviti prvobitno kršćanstvo, nigde nije bilo ljudi sa sličnim osjećajima i sličnim društvenim položajem, koliko u seljaštvu. Seljaštvo se s pravom smatralo bliže prvim kršćanima, bliže Isusulu, stolarevom sinu, nego što su to mogli biti bogati vojvode i knezovi. Seljačka buna u Engleskoj, Njemačkoj, Češkoj, pa i u Mađarskoj je protkana tim religioznim idejama jednakosti i prirodno prava. A uticaj reformacije na seljačku bunu u Hrvatskoj nije još uvijek istražen, premda je tog uticaja moralo biti.« (Str. 183).

»Hrv. Dnevnik koji nosi zastavu Matije Gubca i seljačke demokracije ne može se kretati u svojoj kulturnoj orijentaciji na liniji protureformacije.

Mijo Mirković.

RAZJAŠNENJE DRA FANCEVA

U istom broju »Hrvatskog Dnevnika« dr. Fancev odgovara dru Mirkoviću:

Ako se tko zapleo i zamotao »kao pile u kućine«, iz kojih ne zna kako da se odmoti i isprtlja, nisam ja već gospodina varredni profesor pravnog fakulteta u Subotici dr. Mijo Mirković, autor »znanstvenoga rada« Flacius Gospodin Mirković sa nazme toliko zapleo i zamotao već tim samim radom, da i ne može dokuciti, da se mene apsolutno ništa ne tiče, kako je i zašto je upravni odbor DHK u svojoj sjednici od 15 VII. 1937 odbio, da za društvena izdanja pod čistu beletriktiku primi »znanstveni rad« gosp. Mirkovića, jer ja sam za tu priliku, zamoljen, napisao doduše izvještaj o rukopisu Mirkovića »znanstvenoga rada«, ali ne samo što nisam sudjelovao u raspravi i odlučivaju odbora o primarnju ili neprimarnju njegovu, već ostim tajnika, koji mi je 13 VII. 1937 donio rukopis u bolesničku postelju i ovdje ga 15 VII. 1937 s mojim izvještajem preuzeo — drugih društvenih odbornika nisam ni vao. Prema tome za svakoga — osim g. Mirkovića — mora biti jasno, da ja nikako nisam uopće ni mogao utjecati na bilo koje izdavanje u mašti g. Mirkovića izmišljenim »protureformacijskim furorom« protiv njegova »znanstvenoga rada«. A ako je upravni odbor DHK odbio rukopis samo zato, jer je vjerovao u ispravnost (≡ stručnost i objektivnost) mogva izvještaja, —

tada bi g. Mirković morao prije svega dokazati i pokazati, da moj izvještaj nije stvaran i stručan. Jer tek kad gosp. Mirković to dokaze i pokaže, moći će on i odbor prekoriti, što se u svome odlučivanju, da li da primi ili ne primi rukopis g. Mirkovića, dao zavesti mojim »znanstvenim i stručnim« izvještajem, vjerujući više meni nego »autoritetu« gosp. Mirkovića.

Kad je g. Mirković u »Predgovoru« svoga »znanstvenoga rada« napao i mene pa i DHK, on je doduše u samodopadnosti uzviknuo »O historijskim netočnostima nema dakle nigdje govora«, premda je od svojih informatora bio već točno obavješten, da moj izvještaj i nije ništa drugo sadržavao već do koje za historijske netočnosti, tendencioznosti na i neukusnosti u rukopisu baš njegova »Flaciusa«.

A koliko je g. Mirković bio neukusan u optuživanju »domaćeg« protureformacije 20. vijeka, koja je g. Bučar odniedla i sveučilišnu profesuru pa i predsjedništvo Akademije samo zato, jer je tobože »uspješno« proučavao hrvatsku reformaciju 16. vijeka, on to, čini se, ni sada ne dokucuje. Historijski razvikat hrvatskih znanosti g. Mirkoviću je potpuno stran; da on, je za nj prava pravcata »terra incognita«, ili i »spanjolska selas«, jer kad bi i truna znanja imao o njemu, onda bi morao znati bar to, da je g. Bučar u pitanju svoga znanstvenoga rada, pa i priznanja za nj, vrlo dobro prolazio baš u krugovima, koji bi, po definiciji g. Mirkovića, možda jedini mogli biti »protureformacijski« dok mu je ostalo uskraćeno baš na onoj strani (prof. Surmin, Mišetić, Maretić, Šišić i t. d.) gdje (o takim tendencijama ne može biti ni govora.

Ja međutim, odbijajući s prezirom i podmetanja g. Mirkovića, kao i sekundiranja njegovih panegirista, da sam u svom izvještaju bio vodjen kojim drugim osim čistu stvarnim i stručnim kritičarom, u nastavku dokazuju za promašnost Mirkovića »znanstvenoga rada« pripložit ću najprije naknadno nadjeno pismo, što mi ga je g. Mirković bio uputio

dana 3 ožujka 1937.

A to pismo pripločjem ovdje, da baš njime pokazem da

g. Mirković »po vlastitom priznanju« doista nije znao ništa o stvari, o kojoj je u »Flaciusu« pisao, a je li u izvještaju od 15 VII. 1937 kao i u prilozima u »Savremniku« od 1 lipnja 1938 i »Hrvatskom Dnevniku« od 5 lipnja 1938 pokazao i dokazao, da je pisao i loše i naopako i nestvarno i nestručno.

(Zatim dr. Fancev iznosi ovo pismo dra Mirkovića od 3 III. 1937):
Vrlo poštovani gosp. profesore!

Primio sam Vaše pismo i prilog i toplotno Vam zahvaljujem na Vašoj susretljivosti. Jako mi je drago, da ste mi svoje gledište precizno iznijeli. Jedno i drugo će mi koristiti, a nabavit ću i Vašeg raspisa u 31. knjizi »Djela Jug. Ak.« Na žalost premda znam iz povijesti našega jezika, da bih mogao imati svoj sud o Vašem spornom pitanju utičuću, prof. knjiga hrvatskih na kasniju hrvatsku književnost. Radodjelci misli, da je Vramec bio izrazilo protivpapijski raspoložen, i iz njegove analize »Kronike« (Rad 103, str. 42 i 43) vidi se, da je Vramec ispravljao svoje izvore ako ih je mogao upotrebiti u štetu papa. Ako je tako, onda je Vramec znao, zašto tako jako forsira antipapijsku tendenciju, znači da je postojalo takvo raspoloženje.

Slažem se u tome da protestantske knjige nisu još reformacija i da se reformacija mora preživjeti a ne prevesti. Ali nju su i proživljeli: Flacius (Vlačić), Garbitius (Grbac) i Lupetina, tri velika istarska Hrvata; svakako je Vlačić misaono najznačajniji Hrvat 16 vijeka, jedini Hrvat valjka, koji je imao velik uticaj na duhovni razvoj evropskoj zapada. Kod ovih istarskih protestanata iz venećijskih žrjeva, koji su do re-

(»Svjetak« na strani 7.)

POLEMIKA OKO „FLACIUSA“

(Nastavak sa 6. strane)

formacije došli preko Venecije, sumnje ne može biti o iskrenom proživljavanju reformacije. A da je u Istri proturimsko tendencija Hrvata bila i morala biti jača nego drugdje je razumljivo: mi smo tamo vodili sa Talijanima borbu na svakom koraku tada kao i danas. Zamislite taj položaj: svi Hrvati u Istri seljaci i svi seljaci Istre (sa neznatnim iznimkama) Hrvati. Svi građani, svi trgovci, svi zanatlije Talijani. Oni nama govore »šćavci« (slavci) a mi znamo da je materinski jezik pape i materinski jezik tih ljudi, što nas smatraju robovima, nekulturnima ista. I kad su mene djaka hrvatske gimnazije i Hrvata pitali Talijani, djaci talijanske gimnazije u Pazinu, u svadnjama i prešankama u mjesecima 14 i 15. godinama (1912, 1913, 1914) pa što možete vi Hrvati da postavite prema našem Vergiliu i Dante-u, ja nisam znao da navedem nikoga osim Stjepana Konzula! I nekoliko mojih pubertetskih godina Stipan Konzul je bio velik moj argumenat. Naš Juraj Dobriša (monografiju o njemu izdao je društvo sv. Jeronima) je bio ne samo Antitalijan nego antipapist. Njegova intimna pisma sa vatikanskog koncilja (nisu objavljena, ali sam ih ja čitao u originalu) su izrazito antirimska. Po njemu Rim nikad ne vidi dalje od svojih uskih interesa i ništa ga nije briga za nevolje katoličkoga svijeta. Ono što mi izgleda bitno kod naših protestanata je to, da su oni bili na liniji progressa tadašnjeg. Bez luteranizma ne bi bilo ni jezuitizma, ni tridentinskog koncilja ni popravka stanja u katoličkoj crkvi. Gdje god je reformacija dublje zahvatila, ondje se popravila, unapredila, reformirala katolička crkva. Nema boljih katolika od onih gdje je pozicija katolicizma bila ugrožena. Primjeri su Njemačka, Belgija, Irska. Koliko su u znanstvenim pitanjima katolički univerziteti u Belgiji ispred liberalnih sveučilišta recimo kod nas ili u Čehoslovačkoj (iako je reformacija česka uticala i u pravcu popravka stanja kod čeških katolika)!

Alli ja sam zabrazio, ja ne znam, koliko su navodi Bucharova o reformaciji u Hrvatskoj istiniti, ali oni do sada nisu nigdje opovrgnuti. Meni izgleda, da je Buchar nespretno iskoristio bilješku Kostrčeničeve, koji je vjerovatno došao od stvarnih podataka. Ova Bucharova nesigurnost se vidi osobito u njegovoj »Povijesti hrv. prot. književnosti«. Ali odakle je on mogao doći do konkretnih podatke, koje navodi o Medjimurju? Još jednom zahvaljujem i pozdravljam.

Vama odan Mijo Mirković. (Na osnovu toga pisma dr. Fancev dokazuje da Mirković nije spreman da naučno piše o Vlaciću, a dalje izvodi kako je »Flaciusu« nestručno i nestvarno djelo, pa završuje): Napadnuti ja sam štampanom »Flaciusu« g. Mirkovića posvetio dva članka, kojima je jedina svrha bila pokazati pred najširim krugom čitalaca, da su prepričavanja od kojih pedesetak godina o t. zv. hrvatskom protestantizmu bez temelja. Pokazavši to ja sam pokazao, da t. od znanstvenoga rada g. Mirkovića ne 4 već 36 strana, t. j. cijela VI. glava »O protestantizmu, naročito hrvatskome, nemaju baš nikakvih temelja. A ako se toj glavi dodaju još i neispravnosti i tendencioznosti II. glave »Hrvatski mikrokozam« od 14 strana, tada i bez »Predgovora« dobivamo, da je od pomenute knjžice cijela jedna četvrtina promašena, dok se, prema priznanju samoga autora

POMEMBNO SLAVJE BIVŠIH IDRIJSKIH SOKOLOV

Sokolsko društvo Dolenji Logatec bo praznovalo dne 6. in 7. avgusta 30 letnico svojega obstoja, ki bo tudi za nas velikega pomena. Ercelava bo združena z izletom obmejnega sokolstva. Pri ustanovitvi tega društva 1908. so v glavnem sodelovali člani »Idrijskega Sokola« in je tudi društvo spadalo pred vojno pod Idrijsko sokolsko župo. Prav radi tega so se odcločili člani bivšega Idrijskega Sokola, da proslavijo ob tej priliki 40 letnico svojega društva, ki je dolgo let blestel in deloval tudi se po vojni in končno padel kot žrtev fašizma. To bo torej prvi zbor bivših idrijskih Sokolov, ki uspešno nadaljujejo s sokolskim delom v Jugoslaviji. Da dajo vidnejši znak svoji notranji proslavi, so se odcločili, da poklonijo »deci logaškega Sokola prapor, katerega si lahko ogledajo v izloži Tiskovne zadruge v Ljubljani. Prapor je prava umetnina: kot podlaga služi državna trobojnica, ki ima na eni strani rudarja s karbidovko, ki zre »preko gričev, od koder prihajajo žarki svobode. Napis se glasi: »Logaški dekci — idrijski Sokolci«. Druga stran prapora ima v sredini dečji znak in na-

pis: »Domovina vedno mislim nate in na nevsobojne brate«. Prapor bo stal samo okrog dne 2.300.—, predstavlja pa mnogo večjo vrednost. Denar je v glavnem zbrani med idrijskimi emigranti. Ta prapor naj bo nekaj poziv svej sokolski dekci, da ne bo pozabila na svoje brate tam preko meje. Idričani bodo tudi v povorki sodelovali kot posebna skupina in korakali za praporom bivše Idrijske župe, ki ga sedaj hrani Ljubljanski Sokol. Praporu bo kumoval prvi namestnik staroste S. K. J. Engelbert Gangl, kot bivši starosta Idrijske sokolske župe in učiteljica Idričanka g. Davorinka Deželova. Ob tej priliki bo društvo razvilo tudi naraščajski prapor. Ostali spored je v glavnem sledeč: v soboto 6. avgusta: akademija, in ognjenot, v nedeljo 7. avgusta: budnica, tekme, koncert, skušnje za nastop, razvitje praporov, povorka, telovadni nastop in nato narodna veselica. Vabimo vse bratske ednice in posameznike, da se udeležijo tega pomembnega slavlja ob naši meji!

Naknada štete jugoslovenskim državljanima

PROUZROČENE RATOM IZMEDJU AVSTRO-UGARSKJE I ITALIJE Splitski »Jadranski dnevnik« donosi: U našem listu pisali smo, kako još do danas nisu rješene molbe za isplatu šteta našim državljanima za štete pretrpljene u minulim ratovima, a osobito u onome izmedju Italije i bivše Austro-Ugarske monarhije. Mnogo naših državljana koji su nastanjani u današnjoj Turskoj prigodom zapaljenja grada Smirne u Maloj Aziji pretrpelo je također ogromne štete jer im je cijela njihova imovina tamo prilikom propala, ali ni njima nijedna država nije isplatila oštetu premda su se obraćali nadležnim vlastima. Po nedavno sklopljenom sporazumu obvezala se je Italija da će u najkraće vrijeme isplatiti sve one štete koje su počinjene 1918. godine i kasnije našim državljanima nastanjenim u Trstu, Za-

dru, Lastovu, Rijeci itd. Neki su čak već počeli primati pripadajuće im oštete. Prošlo je već 20 godina, da su mnogi naši državljanji, koji se danas nalaze u Dalmaciji, Hrvatskoj i Sloveniji, u ratu izmedju Italije i b. Austro-Ugarske nebrojno puta tražili da im se isplati pravdna i faktučna ošteta prema proceni obavljenoj u svoje vrijeme. Tim ljudima se obavevalo pozivom na mirovne ugovore a i do danas nije ništa učinjeno te su mnogi oštećeni i umrli u nevolji i oskudici u očekivanju da im se isplađe u susret i pravdna ošteta plati. Oštećeni su ponovno poduzeli korake, da se već jednom riješi ovo pitanje obzirom na dugi rok i niz godina otkada im je njihovo imanje propalo. Oni su ponovno ministarstvu socijalne politike, da se već jednom riješi ovo pitanje tanje već jednom što brže uredi.

DIPLOME

Na zagrebski umetniški akademiji je končal študije z odličnim uspehom naš rojak g. Klavdij Zornik, rojen v Kopru, živeč sedaj v Mariboru. Naš mladi slikar g. Zornik, ki se je mnogo družil s pok. profesorom Gvajcem, bo gotovo mnogo lepega ustvaril, kajti njegov talent nam to obeta. Iskrno mu čestitamo!

POROKI

V Ljubljani se je dne 7. julija t. l. poročil naš rojak dr. Lojze Rustja, uradnik pri direkc. drž. žel. v Ljubljani, z gđeno Šuler Zvonko, uradnico istotam. Čestitamo! — (gis.) — * V Košani se je poročil g. Adolf Zeljko iz Ribnice z gđc. Kristino Kaluža iz Čestitamo! — (Agis.) —

25 LETNICA MATURE NA GORIŠKI GIMNAZIJI

Konec julija meseca so se v Ljubljani sešli maturantje goriške gimnazije iz leta 1913 k praznovanju 25-letnice mature. Sestanka se je udeležilo lepo število bivših sokolcev, od katerih so nekateri pršli z Goriškega. Obletnice sta se med drugimi udeležila tudi bivši razrednik, vseuč. profesor dr. K. Ozvald in bivši profesor dr. K. Pirčev. Na sestanku so skienili, da bodo prihodnji jubilej praznovali v Gorici ali njeni okolici.

Od živčnih tovarišev so se udeležili 25 letnice: dr. Engelbert Besednjak, bivši poslanec v rimskem parlamentu, dr. Karel Birs, odvetnik (Ajdoščina), Marj Ferjanček, vet. podpolkovnik (Belgrad), dr. Karel Gorjup (Gorica), Josip Gerbic, dr. Karel Gruden, zoboizradnik (Belgrad), dr. Josip Kamušič, odvetnik (Ljubljana), Alojzij Kodernac, župnik (Voiče), Vinko Kožuh, knjgovodja (Ljubljana), dr. Lambert Mermolja, zoboizradnik (Gorica), dr. Stanko Pavlica, zoboizradnik (Vipava), Alojzij Pavlin, dekan (Kobarid), August Perlot, bančnik uradnik (Ljubljana), inž. Josip Rustja, lasnik »Vinoagrada«, (Gorica), Aleksander Skaza, bančnik uradnik (Ptuj), Anton Zorn, bančnik savetnik (Ljubljana) in Ludvik Zoržič, mag. uradnik (Maribor). Manjkali so: dr. Josip Berlot, zradnik (Zagreb), Faninger Ernest (Maribor), dr. Košica Franc (Zagreb), dr. Anton Matelič, finančni svetnik. (Sokolje), postal pozdrav in opravilo, Josip Nanut, šef mestne kontrole. (Split) Josip Novinc, bančni uradnik (Buenos Aires), in Franc Zuran, major (Kotor). Umrlo, odnosno padlo v vojni je sedem tovarišev, med temi dobrovoljec Josip Povšič.

STRIDESETLETNICO DUHOVNIŠKE SLUŽBE

so obhajali 20. julija t. l. na Sv. Gori sedečji goriški duhovnik: Henrik Crnigoj, župnik v Lokavcu, Franc Franke, župnik v Oseku, Ivan Košir, župnik v Vedrijanu, Ivan Marangon, župnik pri Sv. Lovrenču pri Moši, Valentin Zega, župnik v Gabrijanu in Alojzij Morsut, župnik v Moraru. Jubilantom želimo, da bi lahko še brez števila let neokrajno vršili svojo službo med našim ljudstvom. — (Agis.)

ZAHVALA ISTARSKOG AKADEMSKOG KLUBA

Preko gđjice Mary Videšić, povjerenice lista »Istar« za Ameriku, primio je naš klub za svoje siromašne članove iznos od 10 dolara. Ova je pripomok saokupljena među našim emigrantima u Americi. — Sa darovima koje smo primili do sada od naših emigranata moći će naši akademici, odteljeni od svojih roditelja i uče domovine, mnogo lakše proživjeti školske praznike spremajući se za svoj studij. Svima darovateljima dugujemo veliko zahvalnost, ali naročito hvalju upućujemo našim sunarodnjacima u Americi, jer su oni tim svojim darom pokazali, iako su daleko od nas, veliko razumjevanje za naš akademizam koji se uz redoviti studij moramo boriti za svakičasnji komad kruha.

Plemeniti darovatelji — a naročito gđjica Mary Videšić — neka prime toplu zahvalnost i naše istarske pozdrave. ODBOR

NIKOLA ŽIC:

SREDNJE ŠKOLE U ISTRI IZA GENTILJEVE REFORME

U broju 27 bil smo prenijeli prvi dio prikaza prof. N. Žica o srednjim školama u Istri do Gentiljeve reforme. Sada donosimo drugi dio toga prikaza također iz »Hrvatske Strazev«. Poslije reforme Gentile bilo je malo promjena, a najvažnija je izvedena u Puli, kad je ženski licej god. 1923. izmijenjen višom ženskom preparandijom, koja je god. 1926. ukinuta i god. 1934. obnovljena kao obična mješovita učiteljska škola. Scuola Tecnica u Italiji odgovara našoj nižoj realci, gimnasio označuje uglavnom našu nižu realnu gimnaziju, liceo našu višu (realnu) gimnaziju, a Istituto tecnico se kod nas zove velika realka, dok su Istituto tecnico nautico, odnosno industriale stručne srednje škole za pomorstvo odnosno za obrt. Evo nekoliko podataka o pojedinoj srednjoj školi u Istri na kraju prošle školske godine 1936-37. R. Ginnasio Liceo »Carlo Combi« u Kopru stari je zavod iz XVII. stoljeća. Život mu je neprekidan (od god. 1842. do 1848. u Trstu). Kao strani jezič jezici njemački, a god. 1931.-32. je uveden večernji tečaj za učenje hrvatskoga jezika, ali nije uspio po-

no može li se kazati, da nam je tako knjiga potrebna? Dr. Franjo Fancev. To bi bili bitni dijelovi te polemike. U tom istom broju »Hrvatskog dnevnika« je i izvjava DHK u kojoj se govori o sporu oko izdavanja knjige. Ujedno i samo uredništvo lista poručuje tu polemiku svojim komentatorom, ali budući da taj komentar nije potpisan, ne donosimo ga. U slijedećem broju ćemo donijeti prikaze o »Flaciusu« iz »Prager Presse«, »Jutra« i »Vidika« u izvadjcima. radl maloga broja polaznika. God. 1935. uništen je požar njegove dragocjene zbirke, koje su već objavljene. Broj učenika nije velik: god. 1918-19 bilo ih je upisano 205, a god. 1936-37 259, tako da imade paralelu samo prvi razred (od god. 1932-33). Među učenicima je vrlo malo Hrvata i Slovenaca: službeno kažu, da su 1918-19 bila 3 (zovu ih »allogeni«) a »3036-37 niti jedan. E. Liceo Ginnasio »Giosue Carducci« u Puli. Osnovan je god. 1908 kao općinska realna gimnazija, koju je država preuzela već god. 1910 kao državnu. Poslije prevrata je smješten u zgradu ukinute njemačke gimnazije, a kad su se te prostorije morale ustupiti pokrajinskomu muzeju, preselio se u zgradu bivšega ženskoga lica. Gentile mu je dao čisto klasični smjer. God. 1929 su održani besplatni večernji tečajevi za učenje stranih jezika: hrvatskoga, francuskoga i njemačkoga. Polazilo ih je mnogo građana i učenika, pa su god. 1934 obnovljeni. Broj učenika u zavodu je znatno porastao: 1918-19 ih je bilo 207 (5 »allogeni«), a 1936-37 426 (4 »allogenti«), tako da su škol. god. 1927-28 otvorene paralele u nižim razredima. Kad je god. 1899 otvorena hrvatska

velika gimnazija u Pazinu, pokrajina je odmah za prkos otvorila i istom gradu svoju srednju školu, koja je u nižim razredima bila realna gimnazija, a u višim realka. Brojem djaka i uspjehom se nikada nije mogla mjeriti s hrvatskim zavodom, ali je novcem članova pokrajine bila dobro opremana i držala se nad vodom. Hrvatske je gimnazije poslije dva deset godina blagovorne djelatnosti nestalo, a od jednoga se talijanskoga zavoda razvile pod Italijom dva državna zavoda u istoj zgradi. R. Ginnasio »Gian Rinaldo Carli« u Pazinu. Isprva mu je broj djaka bio malen; 1918-19 77 (od toga 4 »allogeni«), 1921-22 148 (od toga 8 »allogeni«), 1923-24 127 (od toga 12 »allogeni«), ali je u posljednjim godinama porastao (1936-37 185, od toga 27 »allogeni«), jer je oboren konvikt (Convitto Istriano »Fazio Filice«), u kojemu imade 80 besplatnih mjesta, a ta se rado podijeljuje »agli alunni allogotti«. Svi su učenici u mladeničkim organizacijama fašizma. E. Liceo Scientifico. »Gian Rinaldo Carli« u Pazinu. Da se može razviti ovaj zavod, općina Pazin je u srednjoškolskoj zgradi bivše pokrajinske gimnazije-realke izgradila god. 1928 još jedan kat. koji je ukrašen fašističkim liktorskim znakom i raskrilje-nim lavom, darom grada Metaka. God. 1918-19 imao je 50 učenika, 1925-26 40 (od toga 10 posto »allogenti«), a 1936-37 105 (od toga 8 posto »allogenti«). I ovdje je broj učenika veći, običaj je otvoren spomenuti konvikt (1923-24), koji se nalazi u zgradi bivše hrvatske gimnazije,

ali će se preseliti u prekrasne prostorije, koje su Hrvati (biskup Mahnić) već prije, za tako gotovo posve bili dogradili za kulturne potrebe svojih srednjoškola. Konviktorice plaćaju 250 lira mjesečno, no mnogi plaćaju manje (100 lira mjesečno), a većina ništa, jer imade 80 mjesta besplatnih, pećko ministarstvo plaća povrh toga još nekoliko mjesta svake godine iz svojih sredstava. 1936-37 bilo je u konviktu 129 učenika, i to 84 besplatno, 38 uz puni iznos plaćanja i 7 s popustom. Broj djece hrvatskih roditelja je u njemu dosta veliki: 42 »allogeni«. Bilo bi dobro, kad ne bi u tome bilo nikakova zla. Pazinski su djaci veliki fašistički rodoljubi; kad je Italija god. 1935 počela osvajati Abesiniju, svi su učenici (18) najstarijega razreda pošli dobrovoljno u rat. E. Istituto Tecnico u Rovinju. I njegov je predak općinska gimnazija, koju je grad Rovini bio otvorio dne 1. listopada 1913. U ovom se zavodu uče strani jezič francuski i njemački. Smješten je u 21 sobi prekrasne općinske zgrade i opskrbljen obilato učilima, pače imade i radio u svim učionama sa centralom u ravnotežjevoj pisarni. Uza nj nema ni konvikta ni potpornoga društva, stoga je broj polaznika malen, naročito u višim razredima: 1923-24 ukupno 92, a 1936-37 119 učenika, većinom djece gradskih radnika, ribara i poljo-djelaca. E. Istituto Tecnico »Leonardo da Vinci« u Puli. To je nasljednik stare njemačke realke, od koje je ostala samo jedna zgrada. Zastala je još slabo opskrbljena učilima i pokrovnom. 1918-19 je ova školu, u kojoj se uče kao

